

**ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ ІНСТИТУТ
ДЕРЖАВНОГО ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
Кафедра харчових технологій, готельно-ресторанного і туристичного
сервісу**

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

**КУЛЬТУРНО-ІСТОРИЧНА СПАДЩИНА ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ
ТА ЇЇ ВИКОРИСТАННЯ В ТУРИСТИЧНО-ЕКСКУРСІЙНІЙ
ДІЯЛЬНОСТІ**

Студента IV курсу, 409
групи,
спеціальності 242 «Туризм»
ОП «Туризм»

підпис

Ігоря ГАТРИЧА

Науковий керівник роботи
д. екон. наук, проф.

підпис

Василь КИФЯК

Завідувач кафедри
канд. техн. наук, доцент

підпис

Каріна ПАЛАМАРЕК

Чернівці - 2024

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИКОРИСТАННЯ КУЛЬТУРНО-ІСТОРИЧНОЇ СПАДЩИНИ РЕГІОНУ В ТУРИСТИЧНО-ЕКСКАРСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ	6
1.1. Сутність та зміст використання культурно-історичної спадщини в туристично-екскурсійній діяльності	6
1.2. Зарубіжний досвід використання культурної спадщини в туристичній діяльності	11
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ КУЛЬТУРНО-ІСТОРИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ ТА ЙОГО ВПЛИВУ НА РОЗВИТОК РЕГІОНУ	15
2.1. Використання культурно-історичної спадщини Чернівецької області в туристично-екскурсійній діяльності	15
2.2. Вплив культурно-історичної спадщини на розвиток регіону	19
2.3. Оцінка потенціалу культурно-історичної спадщини для екскурсійної діяльності	24
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ РОЗВИТКУ РЕГІОНУ З ВИКОРИСТАННЯМ ЙОГО ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ	34
3.1. Квест-екскурсія як новий напрям розвитку туристичної привабливості та популяризації регіону	34
3.2. Організація екскурсійної діяльності в Чернівецькій області з використанням культурно-історичної спадщини	39
ВИСНОВКИ	43
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	46
ДОДАТКИ	50

ВСТУП

Актуальність теми. Сьогодні Україна активно співпрацює з культурним середовищем світу, тому всебічне і повне розкриття та аналіз історико-культурної спадщини з метою її раціонального використання та особливого збереження є найважливішим національним, гуманітарним і практичним завданням науки. Необхідність експертної оцінки потенціалу історико-культурної спадщини регіону може бути простежена до здійснення його ефективної реалізації в майбутньому. Це відображається в систематичному та структурному обґрунтуванні позиції того чи іншого ресурсу в галузі досліджень, визначенні форм і методів розробки, які є справедливими для нього, особливо у сфері туризму та туристичної діяльності, та забезпеченні не суперечливих правил для всіх, хто зацікавлений у розробці, удосконаленні та використанні історико-культурної спадщини.

Однак, незважаючи на важливі методологічні, методико-методичні та практичні елементи, вона проводиться здебільшого зарубіжними дослідниками в галузі історико-культурної спадщини. Разом із цим, у сучасній українській науці відсутні узагальнюючі дослідження в цій галузі, як національні, так і регіональні. Донедавна тема оцінки історико-культурної спадщини не була включена до наукових досліджень та практичних студій для визначення загального потенціалу регіону, напрямків його розвитку та ефективного використання в туристичній та екскурсійній діяльності. Нагальна потреба у відповідях на ці питання привела до вибору тим досліджень, завдань і перспективних функціональних напрямків.

Об'єктом дослідження є історико-культурна спадщина регіону як явища туристично-екскурсійної діяльності.

Предмет дослідження – процес комплексного та всебічного використання історико-культурної спадщини регіону в туристично-екскурсійній діяльності.

Метою дослідження є вивчення історико-культурної спадщини регіону Чернівецької області для комплексного, практичного та конкурентоспроможного використання в туристичній та екскурсійній діяльності.

Поставлена мета сформувала такі **завдання**:

- з'ясувати теоретико-методичні основи вивчення історико-культурних

пам'яток регіону;

- розглянути зарубіжний досвід використання історичної та культурної спадщини в екскурсійній діяльності;
- визначити оцінку історико-культурному потенціалу Чернівецької області, подати його загальну характеристику разом із археологічною спадщиною, пам'ятками архітектури, історії та монументального мистецтва;
- визначити шляхи розвитку регіону з використанням його історико-культурної спадщини;
- розробити квест-екскурсію та її сценарій як новий напрям розвитку туристичної привабливості та популяризації регіону із використанням історико-культурних локацій;
- запропонувати власні екскурсійні маршрути з урахуванням визначеного потенціалу та культурної спадщини по адміністративних районах і їхніх основних осередках разом із їхніми регіональними центрами в Чернівецькій області.

Теоретичною та методологічною основою дослідження є праці С. Іщука, В. Нагірної, М. Паламарчука, М. Пістуна, К. Поливач, О. Топчієва, О. Шаблія з теорії туризмознавства; теоретичні і практичні наукові візії стосовно історико-культурної спадщини здійснювали економісти, економ-географи та інші фахівці з туризму О. Бейдик, А. Вдовічен, Р. Гищук, В. Євдокименко, В. Кифяк, В. Курль, О. Любіцева, Л. Черчик, І. Яковенко, а також теоретичні та прикладні наукові пошуки в дослідженні історико-культурної спадщини провідних зарубіжних вчених – Л. д. Гаррісон, Б. Грехем, Ю. Путрик, Д. Ріпкема, Г. Річардс, Б. Сміт.

Наукова новизна роботи полягає у тому, що:

- проведено комплексну оцінку історико-культурного потенціалу Чернівецької області, визначено його загальну характеристику разом із археологічною спадщиною, пам'ятками архітектури, історії та монументального мистецтва;
- розроблено авторські екскурсійні маршрути з урахуванням визначеного потенціалу та культурної спадщини по адміністративних районах Чернівецької області.

Практичне значення роботи. Результати наукових досліджень можуть бути використані туристичним сектором Чернівецької області: органи місцевого

самоврядування, незалежні територіальні громади, туристичні бюро, працівники туристичної галузі. Такий підхід дасть змогу продемонструвати довгострокові плани щодо оптимізації, вдосконалення та розвитку туристичної та екскурсійної діяльності в регіоні, виходячи з його історичних особливостей, культурної спадщини, з метою ефективного їхнього залучення на національному та міжнародному туристичному ринку послуг. Теоретичні, методологічні та прикладні розробки, разом з отриманими результатами, можуть бути використані співробітниками відділу туризму та екскурсійної діяльності як Чернівецької області, так і в інших регіонах України, які беруть участь в аналогічних наукових пошуках.

Інформаційна база дослідження складалася з відомостей ГС «Регіональна туристична організація «Гостинна Буковина», статистичних даних реєстру пам'яток Чернівецької області та їхньої кількості, літературних джерел і статистичних матеріалів 2000-2024 рр. за відповідними формами звітності Головного управління статистики в Чернівецькій області. Основними **методами дослідження** були *загальнонаукові*: літературний, аналізу, синтезу, індукції, дедукції, типології та аналогії; *конкретно-наукові*: факторного і кластерного аналізу, метод кейсів, картографічний, статистичний.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків і пропозицій, містить 8 таблиць, 6 рисунків, 32 використаних наукових і ін. джерел та додатків. Загальний обсяг роботи викладений на 50 сторінках (основна текстова частина на 46).

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИКОРИСТАННЯ КУЛЬТУРНО-ІСТОРИЧНОЇ СПАДЩИНИ РЕГІОНУ В ТУРИСТИЧНО-ЕКСКУРСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1. Сутність та зміст використання історико-культурної спадщини в туристично-екскурсійній діяльності

Історико-культурні туристичні ресурси представляють інтерес для туристів ряд пам'яток матеріальної і духовної культури, створених в процесі історичного розвитку даного регіону. Категорії історико-культурних ресурсів являють собою сукупність пізнавальних ресурсів, джерел подій, етнографічних ресурсів, а також біографічних і соціальних ресурсів [2]. Всі терміни, категорії та джерела можуть бути об'єднані під терміном культурна спадщина, визначення якого міститься в Законі України «Про охорону культурної спадщини» [1]. Таким чином, історико-культурна спадщина – це сукупність об'єктів культурної спадщини, успадкованих людством від попередніх поколінь.

Об'єктами історико-культурної спадщини є пам'ятки, споруди, комплекси, їх частини, пов'язані з ними рухомі об'єкти, території або води, інші природні, штучні артефакти, незалежно від природоохоронного статусу, що мають археологічну, естетичну, етнографічну, історичну, архітектурну, художню цінність. Вони дотримуються наукових або художніх поглядів і зберігають свою оригінальність.

Експертизу культурної спадщини регіону можливо здійснити із використанням методології, запропонованої у власному дисертаційному дослідженні К. Поливач. У зв'язку з відсутністю загальноприйнятої методики К. А. Поливач у власному дисертаційному дослідженні пропонує комплексні методи оцінки культурної спадщини в усій її цілісності та методику оцінювання культурної спадщини території (Додаток А) [2-5]. На відміну від вже існуючих кількох десятків методичних розробок українських і зарубіжних учених в галузі оцінювання культурної спадщини, які дають оцінку за кількома критеріями (рис. 1.1) та орієнтовані на дослідження лише матеріальної складової культурної спадщини, рекреаційних або рекреаційно-туристських ресурсів [6; 7; 8; 9; 10], власна методика К. А. Поливач складається з двох складових відповідно до

територіального рівня її охоплення: регіону або адміністративного району (міста, планувальної зони). Різниця запропонованих підходів до територій різного рівня полягає у відмінностях критеріїв, покладених в основу оцінки, відповідних показників оцінювання та галузей застосування.

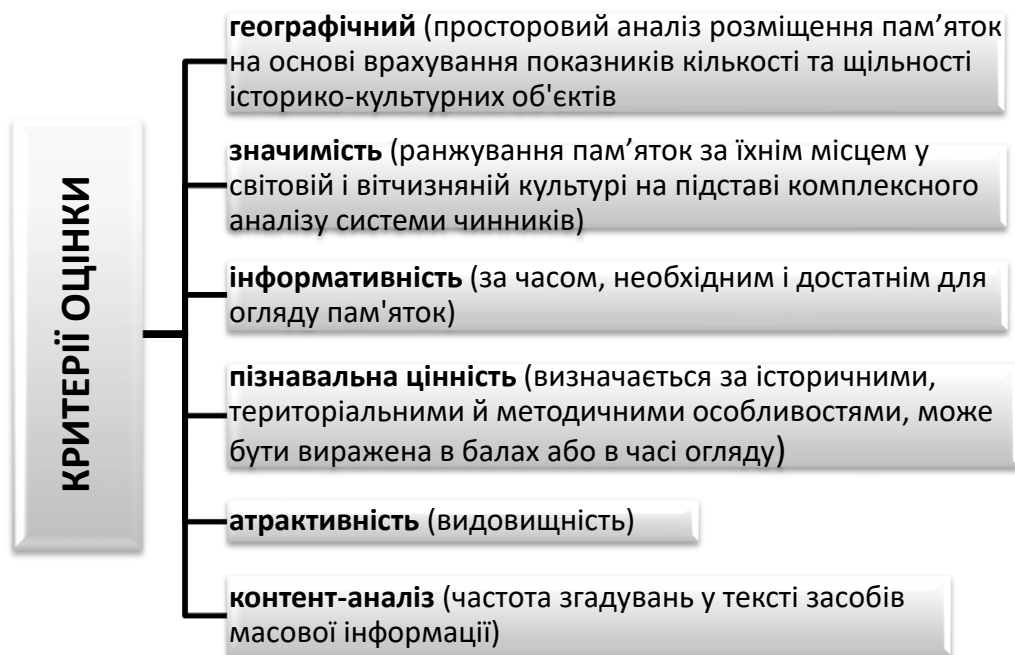

Рис. 1.1. Критерії оцінювання культурної спадщини

Пропонована методологія дозволяє визначити найбільш ефективні і перспективні напрямки використання історичного та культурного потенціалу, визначити перспективні можливості в регіоні, оцінити його привабливість для потенційних інвесторів, визначити проблемні зони в якості першого підходу, проаналізувати причини цих проблемних ситуацій, внести свій вклад в розробку пропозицій щодо поліпшення ефективності використання історичного та культурного потенціалу. Його довгострокова ефективність сприяє визначенню цілей та розробці стратегій регіонального розвитку. Крім основного напрямку їх доповнюють реалізація державних і регіональних програм по збереженню історико-культурної спадщини та розвитку туризму [11; 12].

З метою забезпечення коректності порівняння регіонів, що розрізняються за чисельністю населення, крім загальних статистичних показників, використані питомі – у розрахунку на одну особу. Таким чином, поруч із оцінкою фактичної

кількості історико-культурних пам'яток культурної спадщини регіону необхідно також враховувати і їхній охоронний статус чи степінь збереженості.

Іншими словами, загальна кількість фізичних пам'яток у певному регіоні не може служити визначальним та домінуючим потенціалом, оскільки не всі визначні пам'ятки мають однакову цінність, враховуючи їх статус. Тому ми пропонуємо використовувати додаткові коефіцієнти для окремих таксономічних одиниць в їх загальному історичному і культурному потенціалі. Тому, щоб визначити потенціал пам'яток різного статусу, варто враховувати їх кількість, виходячи з коефіцієнтів, запропонованих в цій формулі. 1.1:

$$ІКП (с) = k \sum_{i=1}^n \quad , \text{де} \quad (1.1)$$

ІКП (с) – потенціал історико-культурних пам'яток (ІКП) різного статусу (значення);

k – коеф. «статусної ваги» ІКП, де 1,0 – отримують пам'ятки національного значення, 0,9 – пам'ятки державного значення, 0,75 – пам'ятки місцевого значення;

i – кількість ІКП відповідного статусу [7].

Подорожі, походи та екскурсії за міждержавними стандартами і входять до складу туристичних послуг. Екскурсії можуть бути запропоновані як екскурсантам, так і туристам [13]. Слово «екскурсія» походить від латинського слова «поїздка», що означає подорож. З самого початку екскурсія була просто прогулянкою і мала практичні цілі, наприклад, покинути місто в пошуках і зборі лікарських трав. У цьому сенсі, 1882 р. Даль інтерпретував це слово у своєму словнику: «Екскурсія – прогулянка, вихід на пошук чогось, для збирання трав та ін.». В даний час поняття «екскурсія» характеризується такими характеристиками, як відвідування певного місця з певною метою, невизначений і короткостроковий характер подорожі або походу [8].

Екскурсії – це туристичні послуги, які задовольняють духовні, естетичні, інформаційні та інші потреби екскурсантів або туристів. Вони включають історичні, культурні, природні пам'ятки, музеї, визначні місця і т.і. Зазначимо, що екскурсійні заходи не можуть проводитися більше 24 годин, проте обов'язково у супроводі спеціалізованих гідів за заздалегідь узгодженими маршрутами для ознайомлення [13, с. 30].

Екскурсійна діяльність здійснюється двояко:

- ✓ орієнтація екскурсантів – спостереження і візуальний огляд предметів, сприйняття і розуміння почутого. Однак слід розуміти, що це заняття найчастіше сприймається туристами як активний відпочинок. Отже, вони не повинні бути перевантажені, але повинні вимагати від них надмірних зусиль для засвоєння нової інформації.
- ✓ з боку гіда – це професійна діяльність, яка включає взаємодію з аудиторією і організацію пізнавальних процесів в турі. Він також включає підготовчі етапи, такі як вибір тим і відповідних об'єктів, прокладка маршрутів, складання текстів, методологічна розробка.

Екскурсія має свої особливості в методології організації та проведення, що відображено в його функціях. Вони мають схожість з іншими формами пізнання або підкреслюють суттєві відмінності з ними. Загальновизнані ознаки всіх екскурсій (рис. 1.2):

1. Тривалість заходу становить 1 академічну годину (45 хвилин) і до одного дня. Що стосується тривалості туру, то крім інформації, охоплює пересування групи до об'єкта і може зайняти до половини від загального часу. Екскурсія також пропонує обід та інші перерви під час огляду. Весь цей час, коли ви не перебуваєте на об'єкті, є туристичним супроводом.

2. Присутність екскурсантів (груп або окремих осіб). Активна пізнавальна діяльність (спостереження, вивчення, дослідження об'єктів) – це те, чим вони займаються в турі. Кількість туристичних груп не повинна перевищувати 30 осіб. Велика кількість значно знижує ефективність когнітивних процесів. Якщо говорити про мінімальну кількість туристів, то це може бути одна людина. Важливо те, що він може заплатити за всю екскурсію. Звичайно, тільки пішохідна екскурсія може бути індивідуальною.

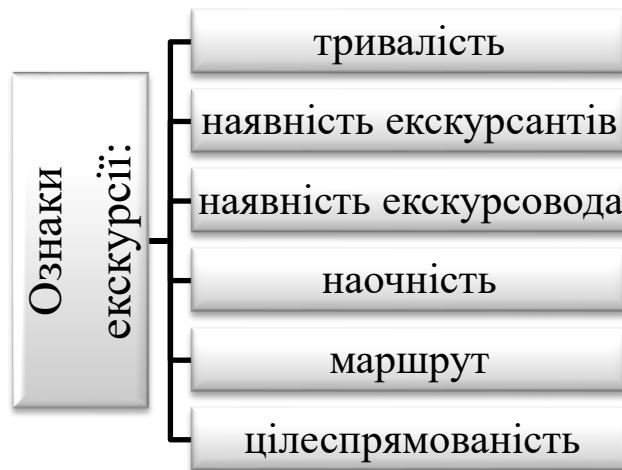

Рис. 1.2. Ознаки екскурсії

3. Наявність екскурсовода. Поїздка повинна бути ним організована і направлена на процес навчання, він повинен бути експертом в 2 областях. Перша - це техніка огляду визначних пам'яток, а 2 охоплює галузь знань, якій присвячена тема огляду визначних пам'яток.

4. Видимість, переважання візуального сприйняття і супутній характер сюжету. Здібності значно підвищують ефективність пізнавальних процесів, роблять їх простими і цікавими. У турі майже всі об'єкти зазвичай вивчаються наживо на звичних місцях локації.

5. Рух учасників туру за заздальгідь визначеним маршрутом. Ця функція продовжується від попередньої – пізнання об'єктів на їх місці вимагає руху до них. Крім того, тематичний аспект туру передбачає, що знайомство з об'єктом має відбуватися в певному порядку, що визначає маршрут туристичної групи.

6. Мета когнітивного процесу. Ця особливість вказує на існування певної теми, розкриття якої є метою туру. Теми складаються з підтем, пов'язаних логічними переходами, і зазвичай охоплюють деякі основні теми, що відповідають відображенням об'єктам.

Відсутність хоча б однієї з перерахованих вище ознак позбавляє вас права називати захід екскурсією.

На додаток до цих загальних характеристик, кожен тип екскурсійної поїздки має свої особливості:

- в автобусних – обов'язковий вихід із автобуса для огляду визначних пам'яток;

- у музеї – знайомство з матеріалами на стенді;
- виробничі – відображення об'єктів у виробництві та експлуатації [8].

Без цих ознак таку подію можна було б назвати загальним терміном «гідизм» - випадковий туризм. Саме тут гідизм слід розглядати як негативне явище. Екскурсії за допомогою гіда і вивчення предметів, які не знаходяться в певному порядку, - це різні поняття.

1.2. Зарубіжний досвід використання культурної спадщини в туристичній діяльності

Світова спадщина ЮНЕСКО – це виняткова і унікальна цінність, що становить спадщину всього людства. Об'єкти Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО демонструють яскравий прояв культурної самобутності і є невід'ємною частиною світової культурної спадщини людства [14].

Варто розглянути зарубіжний досвід організації туристичної діяльності сакральних об'єктів ЮНЕСКО на прикладі сусідньої Польщі. Як відомо, ще 8 дерев'яних священних пам'яток у Польщі були включені до Списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО разом з дерев'яними храмами в Україні на одних зборах. Різноманітність, унікальність архітектурних і художніх засобів, благородні і вишукані форми дерев'яної церкви виділяють її з художніх скарбів всіх народів, формують церковне будівництво рівнем світових культурних досягнень з точки зору національного і світового мистецтва. Сама будівля церкви унікальна краса простору, неповторна єдність будови і форми, дивовижні риси, втілені в пластичності ліній і кольорів.

В середині століття Галицькі землі і територія сучасного Північної Лемківщини були захоплені Польщею, а південні схили Західних Карпат були захоплені Угорщиною ще раніше. Тому всі дерев'яні храми, включені до Списку ЮНЕСКО, були побудовані майже повністю українцями або іммігрантами з України. Наразі у Польщі, розуміючи історичну несправедливість, розповідають про свої церкви обов'язково згадуючи свій сусідній братський народ. І саме поляки запропонували помістити залишилися церкви в список 1 на території України і на території Польщі.

У Польщі багато священних будівель. Старі монастирі, дерев'яні церкви, різні каплиці, глиняні протестантські церкви, величезні монастирі, базиліки і безліч інших. Ми можемо з упевненістю сказати, що в Польщі незліченна кількість релігійних архітектур. Пейзажі радують своєю красою, величчю і багатим оздобленням, часом лякають незвичайною архітектурою, зачіпають і вражають давньою історією.

Сьогодні багато дерев'яних храмів функціонують як музеї, знаходяться в хорошому стані і включені до Списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. Але зараз Літургія проводиться не в церкві, а завжди на великих святах, де багато віруючих присутні з радістю.

Також важливо, щоб дерев'яна сакральна архітектура Карпатського регіону була включена до Списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО [16]. У червні 2013 року в цей список була включена унікальна дерев'яна церква. Всього в списку 16 українських церков, в тому числі 8 в Польщі і 8 в Україні [15].

Для наших західних сусідів дерев'яні пам'ятки є рушієм регіонального розвитку. Вони всі об'єднані в один великий туристичний маршрут – Шлях дерев'яної архітектури (Szlak architektury drewnianej).

Роботи на маршруті розпочалися в 1999 році. Однак було зрозуміло, що ніде в Європі не було так багато таких цінних дерев'яних сакральних пам'яток. Крім того, середній європейський турист дуже мало знав про цю особливість Польщі. У 2000 році були проведені обговорення майбутнього маршруту, в результаті чого Підкарпатське і Малопольське воєводства підписали першу угоду в галузі розвитку "шляху дерев'яного зодчества". У 2001 році вони визначили об'єкти, включені в цей маршрут. Об'єкт був обраний за наступними критеріями: 1. Історична цінність; 2. Ступінь захисту.

Таблиця 1.1

Маршрут «Перемишльський»

Назва храму	Час укладання	Місцевість
Перемишль		
Церква успіння Богородиці	1660	Задабров'я
Церква Покрови Прсв. Богородиці УГКЦ	1811	М'якиш Старий
Церква Покрови Богородиці УГКЦ	1733	Млини
Церква Різдва Пресвятої Богородиці, об'єкт Світової спадщини ЮНЕСКО	1671	Хотинець
Церква Різдва Богородиці	1849	Стубенко

Церква Св. Василя Великого	1777	Поздзяч
Костел св. Петра і Павла	1607	Медика
Перемишль		

У 2002 році вже 3 польських воєводства підписали угоду про маршрут дерев'яного будівництва [16]. В даний час це один з найбільших позначених маршрутів у Польщі та один з найбільших тематичних маршрутів. Найперше, зараз його протяжність становить понад 3,5 тисячі кілометрів. Він вже проходить через 4 воєводства. На ньому 507 дерев'яних будівель: 68 церков, 46 костелів (серед них найбільші в Європі готичні дерев'яні церкви знаходяться в селі Корчув), 3 скансена (міста Сянок, Маркова і Кольбушова), 6 архітектурних

Таблиця 1.2

Маршрут «Любачівський»

Назва храму	Час укладання	Місцевість
Церква Покрови Богородиці	1787	Старі Олешіці
Церква Піднесення Св. Хреста	1864	Дахнів
Церква св. Дмитра	1840	Цемків
Церква Народження Богородиці	1840	Цемків
Церква Народження Богородиці	1767	Ковалівка
Церква Народження Богородиці УГКЦ	1586	Горасць
Любачів		

комплексів курортів і т.і. Список Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО тут складається з 6 об'єктів. Для огляду доступно 127 ділянок, прокладено 1200 км різних маршрутів, розділених на 9 другорядних маршрутів.

Туристів інформують про маршрут за допомогою стенду з вказівками і картою, веб-сайтів, реклами в соціальних мережах. Також для цього був розроблений туристичний гід-путівник.

Таблиця 1.3

Маршрут «Коросно-Березів»

Назва храму	Час укладання	Місцевість
Костел Успіння Прсв. Богородиці	2-га пол. XV ст.	Лютча
Костел Різдва Прсв. Богородиці та Св. Варвари	1448	Гольцова
Костел Миколая	1510	Домарадз
Костел Непорочного Зачаття Прсв. Діви Марії	1770	Ясениця
Костел Всіх Святих	середина XV ст.	Близне
Костел Св. Станіслава	XV ст.	Гумніська
Костел Богоматері Ченстоховської	1936	Яблонка
Плебанія	1917	Дидня
Костел Успення Прсв. Богородиці	XVII ст.	Ячмірж
Двір в Тжешневі	початок XIX ст.	Тжешнів

Костел Успення Прсв. Богородиці та Св. Михайла	1-ша половина	Гачув
костел Св. Маргарити	1776	Тарговиська
Дерев'яна забудова в Риманув-Здруї		Риманув
Костел Різдва Прсв. Богородиці и Св. Вацлава	1754	Крулик
Церква Успення Прсв. Богородиці	XVII ст.	Балутянка
Костел Св. Михайла	1854	Климківка
Костел Віднайдення Св. Хреста	1868	Климківка
Костел Богородиці Лікувальниці Хворих та Бл. Івонни	1895	Івонич-Здруй
Костел Всіх Святих	1464	Івонич
Костел Св. Варфоломія	1600	Роги
Костел Св. Михайла	1725	Ветжно
Церква Всіх Святих	1770	Вроцанка

Дерев'яна сакральна архітектура займає визначне місце в історії світової культури. Вивчивши історію дерев'яних храмів у прикарпатських областях України та Польщі, які увійшли до Списку ЮНЕСКО, можна сказати, що ці пам'ятки архітектури не дарма сюди включені, оскільки мають велике історичне та культурне значення.

РОЗДІЛ 2

ОЦІНКА ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ТА ЙОГО ВПЛИВУ НА РОЗВИТОК РЕГІОНУ

2.1. Загальна оцінка історико-культурного потенціалу Чернівецької області

Одним з найбільш перспективних напрямків розвитку туризму є освітній пізнавальний туризм. Багата та різноманітна історична та культурна спадщина є основою для створення різноманітної системи туристичних маршрутів для забезпечення всебічного освоєння туристами певних аспектів матеріальної та духовної культури регіональної спільноти. Історичні та культурні туристичні ресурси – це сукупність матеріальних і нематеріальних культур, історично зареєстрованих в даному регіоні, що відображають його унікальність і мотивують до подорожей.

Чернівецька область має багату історичну та культурну спадщину. Складна і багатогранна історія регіону призвела до формування самобутньої багатонаціональної культури Буковини. Різноманіття і унікальність історико-культурної спадщини регіону відображені у величезній кількості історичних і культурних пам'яток, самобутніх культурних традиціях, народних промислах і ремеслах.

У Чернівецькій області зареєстровано понад 2080 пам'яток історії та культури, з яких 241 об'єкт (або 11,6%) має державне значення. У кількісному відношенні перевага віддається архітектурним і містобудівним реліквіям і пам'ятникам. Археологічні артефакти є цінним джерелом інформації для вивчення давньої історії регіону. Їхнє багатство і різноманітність в області створюють сприятливі умови для розвитку археологічного туризму, популярного в усьому світі. У багатьох країнах світу пам'ятки первісної природи зараз активно залучають в туристичний сектор. Практика показує, що доходи від ліцензійних зборів за проведення археологічних досліджень можуть значно перевищувати збори, що стягуються з дозволів на полювання і риболовлю [17].

Археологічні знахідки були виявлені більш ніж в 1500 місцях Чернівецької області. Найстаріші з них відносяться до періоду палеоліту. Найбільш цінні об'єкти внесені до Державного реєстру нерухомих пам'яток України (14 об'єктів,

з них 777 об'єктів державного значення). До них відносяться, зокрема, численні пам'ятники епохи неоліту, поселення з міді і бронзи, раннього бронзового століття і східних слов'ян, гробниці (кургани, дека, кам'яні хромлехи, саркофаги, язичницькі і християнські), інструменти, зброя, посуд, ювелірні вироби, предмети мистецтва (особливо напівкоштовні камені, вирізані з литих і дорогоцінних каменів, кам'яні ікони) і т.і. [18].

Цікавий туристичний напрямок, XVII століття, зруйнований турками в кінці XII століття, це залишки білокам'яного храму, побудованого в XVII столітті в селах Василів, Чорнівка, Молодія, в селі XII-XIII Ленківці, Горішні Шерівці (усі Чернівецький район); в селі Комарів, в руїнах княжої фортеці XI-XII століть (Дністровський район) [18]. Неолітичні наскальні малюнки знаменитої Баламутівської печери (Чернівецький район) також представляють великий інтерес для туристів. Недалеко від сіл Остриця і Чагор у цьому ж районі було виявлено стародавнє поселення Кодин, вік якого перевищує 1,5 тисячі років.

Пам'ятки архітектури є одним з найцінніших з точки зору туризму. Архітектурні ландшафти Чернівецької області, створені майстрами Буковини, Австрії та Румунії, є основою розвитку туристичного туризму, що має багатовікову історію. Згідно з джерелами, у 20-30-ті роки XVIII століття існував екскурсійний маршрут в Гореченський ліс (в 30 хвилини їзди від центру міста), за яким можна було оглянути православний монастир 18 ст. У селі Хрещатик є знаменитий скельний печерний православний монастир Чернівецького району, Хотинську фортецю в Дністровському районі [19].

У регіоні зареєстровано 765 пам'яток, з яких понад 200 (майже 30%) мають національне значення. Є також понад 300 нещодавно виявлених пам'яток, які були запропоновані для збереження державою. Найціннішим є Хотинський середньовічний замок, в якому створено Єдиний державний історико-архітектурний заповідник регіону (1 з семи чудес України), кам'яні та дерев'яні храми «хатнього» типу (найстаріші) – церква святого Миколая у Чернівцях, 1604 р.). Визначальними є окремі будівлі та комплекси, особливо Резиденція митрополитів Буковини і Далмації (1864-1882), внесений до Списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО.

Сьогодні обласний центр приваблює туристів, де зосереджені найцікавіші об'єкти туризму. Існують будівлі різних архітектурних напрямків і стилів (класицизм, неоренесанс, необароко, віденська сецесія і т.і.). У державному реєстрі налічується 500 об'єктів (65% пам'яток архітектури цього регіону), з яких 138 мають загальнодержавне значення. Більшість пам'яток – це вуличні об'єкти в центрі міста – О. Кобилянської, І. Франка, Головна, Університетська, Театральна та Центральна площі. Зокрема, у Чернівцях існують такі екскурсійні маршрути: «Архітектурні Чернівці», «Перлина культових споруд», «Чернівецькі церкви і храми» та ін.

Місто Чернівці та ще 10 населених пунктів області внесено до Списку історичних поселень категорії державної охорони. Серед них Вижниця (XV ст.) Герца (1437), Глибока (1438), Кельменці (1559), Кіцмань (1413 рік), Лужани (1453), Новоселиця (1456 р.), Путила (1501), Сторожинець (1448), Хотин (XIII століття).

Історичні пам'ятки, що відображають славне історичне минуле регіону, є невід'ємною частиною його історичної та культурної спадщини. До них відносяться будинки, будівлі, пов'язані з важливими історичними подіями, Історичні пам'ятники, пам'ятні місця, пов'язані з боротьбою народу проти завойовників і т.і. У цьому районі знаходиться дека 356 історичних пам'яток, з яких 1 має національне значення (за винятком пам'яток, пов'язаних з життєвим циклом великих людей).

Біосоціальні рекреаційні та туристичні ресурси відіграють важливу роль у формуванні туристичних місць Чернівецької області. Біосоціальні рекреаційні та туристичні ресурси (БРТР) - це культурні, історичні та інші об'єкти, пов'язані з певним життєвим циклом (епізодом) видатної людини (народження, діяльність, перебування, смерть, похорон).

У регіонах, пов'язаних з життям і творчістю видатних діячів науки і культури Буковини і Європи, в основному з України, Румунії, Німеччині є безліч музеїв і пам'ятників, що відносяться до культур різних країн. З Буковиною пов'язані відомі імена Юрія Федьковича, Ольги Кобилянської, Сидора Воробкевича, Михайла та Володимира Івасюків, Івана Миколайчука, Назарія Яремчука, Августи Кохановської, Міхая Емінеску, Пола Целана, Георга

Дроздовського, Йосипа Главки та багатьох інших відомих людей. М. Грушевський, Леся Українка, Був тут М. Коцюбинський, І. Франко, В. Стефаник, М. Лисенко, С. Крушельницька. Всього Чернівецька область налічує 195 об'єктів, у тому числі 4 об'єкти державного значення. Серед них 24 меморіальних музеї, 6 з яких належать державі [20].

Важливою складовою туристичного потенціалу регіону є спадщина музею. Музей є пам'яткою матеріальної і духовної культури, скарбницею народної історії, зберігає пам'ять про минуле і в той же час відображає сьогодення національної культури. Тому що мета музею пізнавального інтересу – невід'ємна частина туристичного маршруту.

В даний час в Чернівецькій області налічується 8 державних музеїв (у тому числі 4 філії Чернівецького обласного музею спадщини), 2 муніципальних, 1 приватний, 149 незалежних установ. Крім того, Чернівецький обласний краєзнавчий музей має 3 відділення: Чернівецький музей буковинської діаспори, Кіцманський та Хотинський краєзнавчий музеї. У профілі переважають історичні, пам'ятні, етнографічні, історико-етнографічні та краєзнавчі музеї.

Важливою складовою туристичного потенціалу Чернівецької області є етнокультурна спадщина регіону. Його багатство і самобутність проявляється в унікальних творах народного зодчества, самобутніх культурних традиціях, звичаях і обрядах, унікальному фольклорі, різних народних промислах і ремеслах.

Традиційні форми декомунізації, звичаї, ритуали і вірування зосереджені на народних святах, які викликають великий інтерес у туристів. Етнокультурні особливості, пов'язані зі збереженими традиціями святкування релігійних (Святвечір, Різдво, Василя Блаженного, Богоявлення) і ритуальних (Вигін) свят, з характерними пісенними елементами (пісні, щедрівки) і ритуальною культурою, переросли в театральні вистави і створили можливості для розвитку етнографічного туризму. район. Найяскравіші свята сьогодення перетворюються на цікаві фестивалі та ярмарки, на яких господарі демонструють свої здобутки та майстерність та пригощають традиційними буковинськими та бессарабськими стравами.

У Чернівецькій області збереглися і охороняються самобутні народні ремесла, в тому числі килимарство, ткацтво, художня вишивка, гончарна справа, скульптура, художня металообробка. Чернівецька область здавна відомий своїми народними майстрами. Центр народних промислів зосереджений у м. Вижниця, с. Виженка, селищі. Путила, с. Підзахаричі, с. Кобольчин та інші [21].

Таким чином, багата культурна спадщина регіону включає туризм, фестивалі, етнографію, що створює передумови для його розвитку видів і форм культурного та освітнього туризму.

2.2. Вплив культурно-історичної спадщини на розвиток регіону

Наявність природно-кліматичних зон України, природних цілющих ресурсів, багатой культурно-історичної спадщини, а в деяких регіонах країни - комплексу умов для гарного розвитку туризму сприяють можливостям інвестицій у цей напрямок розвитку економіки областей, особливо прикордонних. Останньою в цьому сенсі є Чернівецька область та низка інших.

Однак є такі активні чинники, які перерозподіляють туристичні потоки, в інших областях: війна на сході України, а від цього нестабільна політична ситуація та хиткий соціально-економічний розвиток країни. Багато стратегій і планів, які українські міста приймають щодо туристичної привабливості, пов'язані з розвитком художніх і культурних ресурсів, якими багата країна. Однак в Україні історична та культурна спадщина рідко використовується для формування спільної ідентичності, інтеграції громадян різних регіонів та формування позитивного іміджу держави.

Невелика кількість нерухомих пам'яток, включених до реєстру, вказує на істотний недолік в регулюванні цієї справи. Очевидно, що існують систематичні проблеми загального характеру, які негативно впливають на швидкість формування всього державного реєстру. З цієї причини, особливо донедавна, вимоги до підготовки відповідних документів для реєстрації об'єктів культурної спадщини у державному реєстрі нерухомих пам'яток України були дуже складними, що вимагали нормативні акти. Близько 9400 населених пунктів України містять понад 70 000 об'єктів культурної спадщини, які потребують

дослідження та реєстрації. Список історичних населених пунктів України, затверджений постановою КМУ від 2001-7-26 № 878, включає 401 поселення.

Розрахунок інтегрального показника ступеня реалізації потенціалу культурної спадщини в регіонах України показує істотну диференціацію за рівнем, так як максимальне середнє значення інтегрального показника ступеня реалізації історико-культурного потенціалу (Київ) перевищує мінімальне середнє значення (Сумщина) в 73 рази. Середній бал, що характеризує ступінь використання об'єктів культурної спадщини, становить 0,151. Крім того, було виявлено, що в більшості регіонів України показники використання об'єктів культурної спадщини перебувають нижче середнього рівня [23].

В Україні можна виділити 5 типів, таких як найнижчий, нижчий від середнього, середній, вищий від середнього і найвищий. Узагальнюючим критерієм є ранжування території за загальним рейтингом залежно від рівня інтегрального показника ефективності реалізації потенціалу культурної спадщини в регіонах України та містах з особливим статусом [24; 25]. Найбільша ефективність використання культурної спадщини спостерігається в «лідуючій групі» (1-2 місце), тобто в Київській та Львівській областях, які є домінуючими традиційними історико-культурними центрами.

«Основний» масив областей України до початку кризових періодів, пов'язаних із повномасштабним вторгненням Росії до України та пандемією КОВІД-19, (9-23 місця) включає Чернівецьку область і інші адміністративні одиниці із показником, нижчим за середній: Івано-Франківська, Закарпатська, Тернопільська, Хмельницька, Волинська, Рівненська Вінницька, Київська Запорізька, Полтавська, Черкаська, Чернігівська, Херсонська область (рис. 2.1).

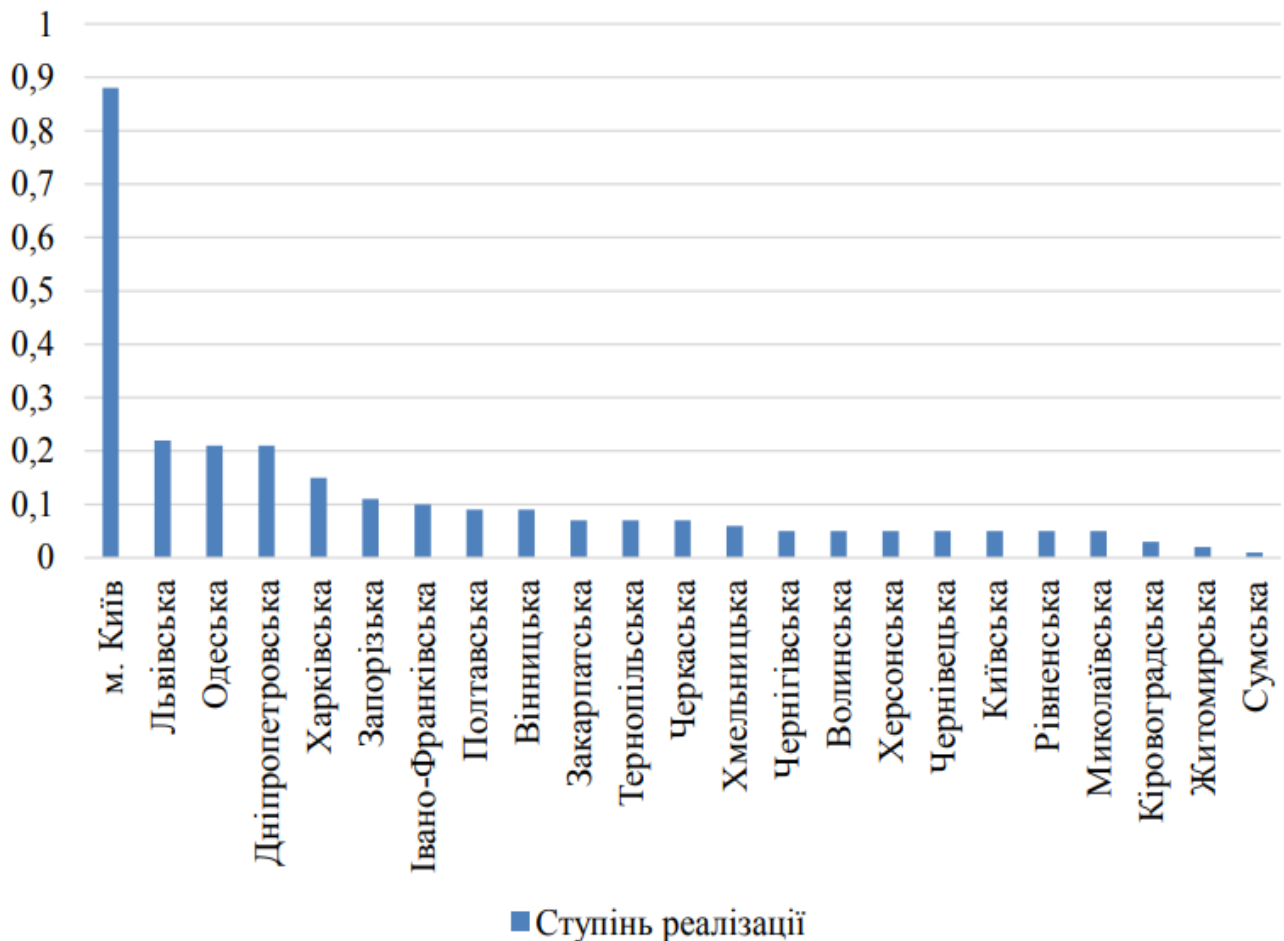

Рис. 2.1. Типи областей України за ступенем реалізації історико-культурного потенціалу

Найбільш привабливим для інвесторів є наявність так званих чорних дір для інвестицій в будівництво об'єктів туристичної інфраструктури, масштаб якої показаний на рисунку 2.2. Наприклад, від рівня розвитку історико-культурного потенціалу, тобто найбільшого за показниками кількості туристичного розміщення відставання у 10 разів, у Кіровоградській області цей параметр відстає у 7 разів у Хмельницькій та у 2-3 рази у Волинській та Вінницькій областях. Чернівецька область в цьому розумінні розмістилася посередині і має нижчі значення у 5 разів.

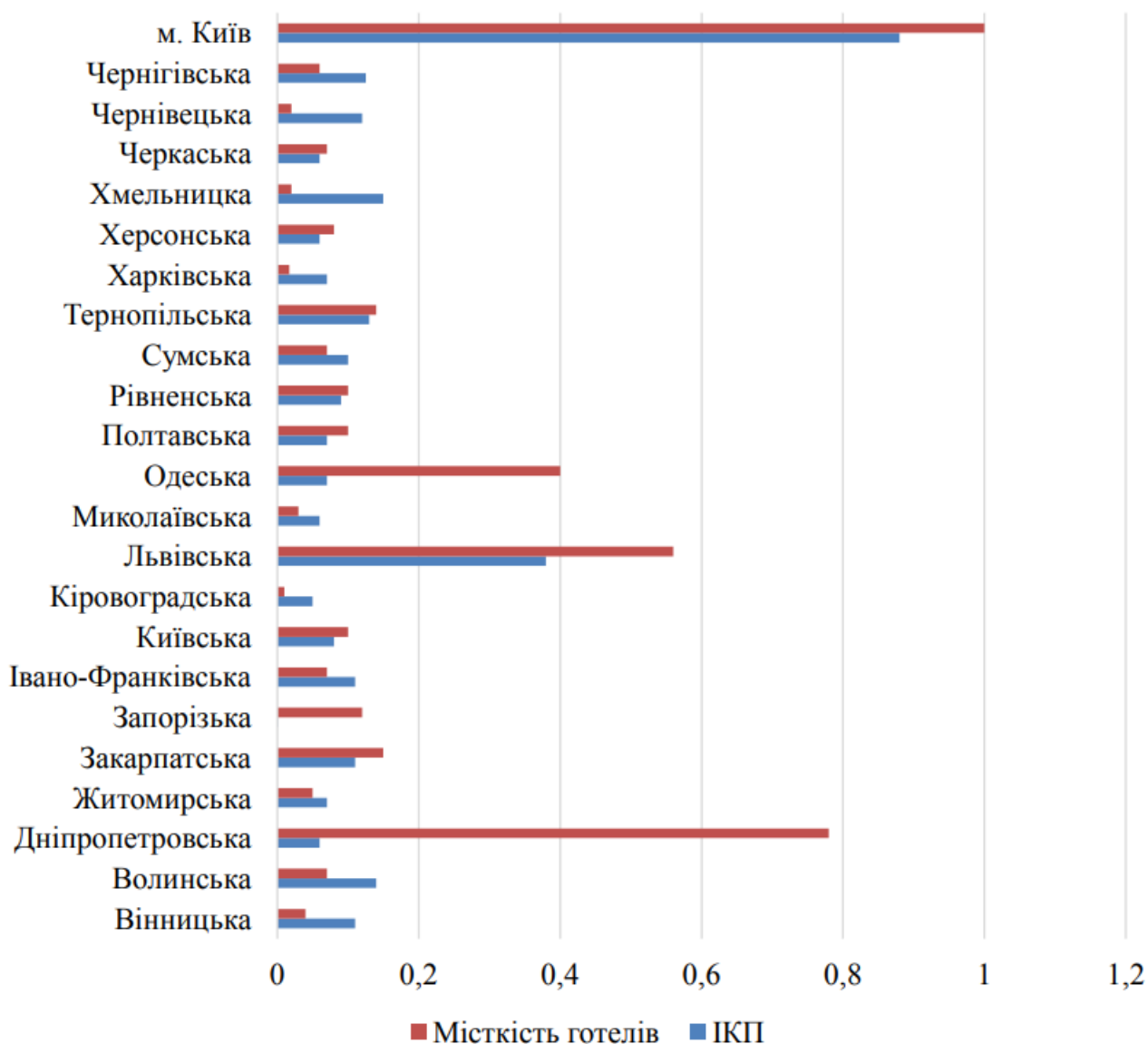

Рис. 2.2. Показники рівня розвитку історико-культурного потенціалу (ІКП) та місць розміщення за кількістю туристів у співвідношеннях

Рівень ефективності та адекватності використання потенціалу культурної спадщини в Україні пропонується визначати у вигляді співвідношення 2 показників, тобто оцінки величини історико-культурного потенціалу та рівня його використання (рис. 2.3). За цими показниками місце в рейтингу здійснювалося на основі рейтингу окремих адміністративно-територіальних суб'єктів України.

Типізація регіонів «Рівень культурно-історично потенціалу регіонів – Ефективність використання культурно-історичного потенціалу регіонів» дала змогу врахувати загальну величину та ефективність використання потенціалу областей України, де Чернівецька область має високий потенціал спадщини, але

низький рівень використання. Разом із нею сюди можна віднести Волинську, Рівненську, Сумську, Чернігівську, Тернопільську, Хмельницьку.

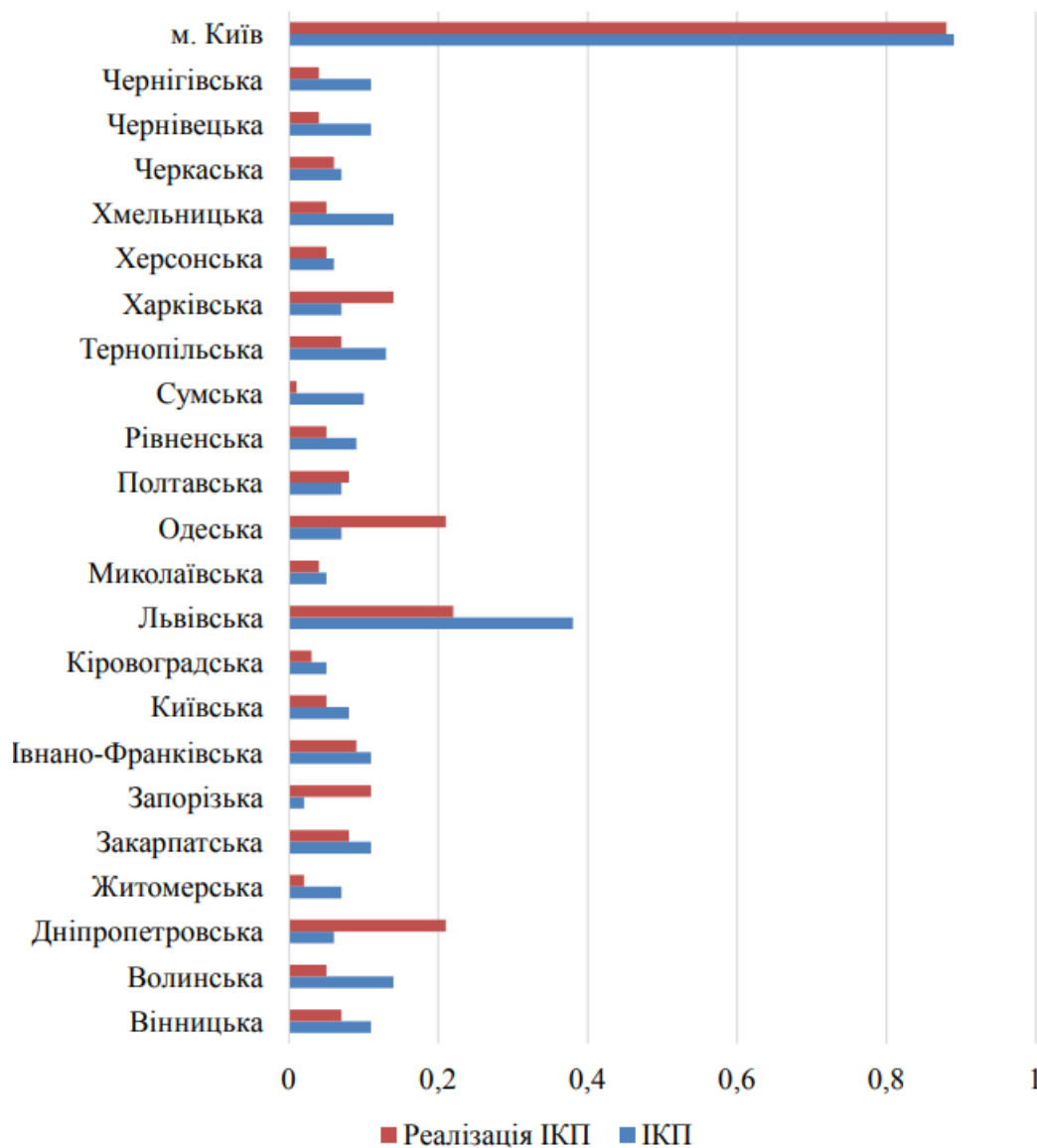

Рис. 2.3. Індеси потенціалу та реалізації історико-культурного потенціалу (ІКП) у співвідношеннях

Рациональне використання та реалізація програм зі збереження культурно-історичної спадщини, природних ресурсів, використання цього потенціалу України та регіону можуть вирішити одну з найсерйозніших проблем туристичної діяльності, а саме сезонність коливань попиту на туристські послуги. Оскільки культура може викликати у потенційних туристів сильну мотивацію до подорожей, це дозволить успішно розвивати туристичний бізнес, забезпечуючи виживання туризму Чернівецької області в міжсезоння.

2.3. Оцінка потенціалу культурно-історичної спадщини для екскурсійної діяльності

Різноманітна та багата історія краю знайшла своє відображення в численних пам'ятках історії та архітектури, релігійних спорудах, пам'ятках культури та мистецтва, народних промислах та ремеслах. Територія Чернівецької області є середньоатрактивною з пізнавальним коефіцієнтом 0,53 (рис. 2.4).

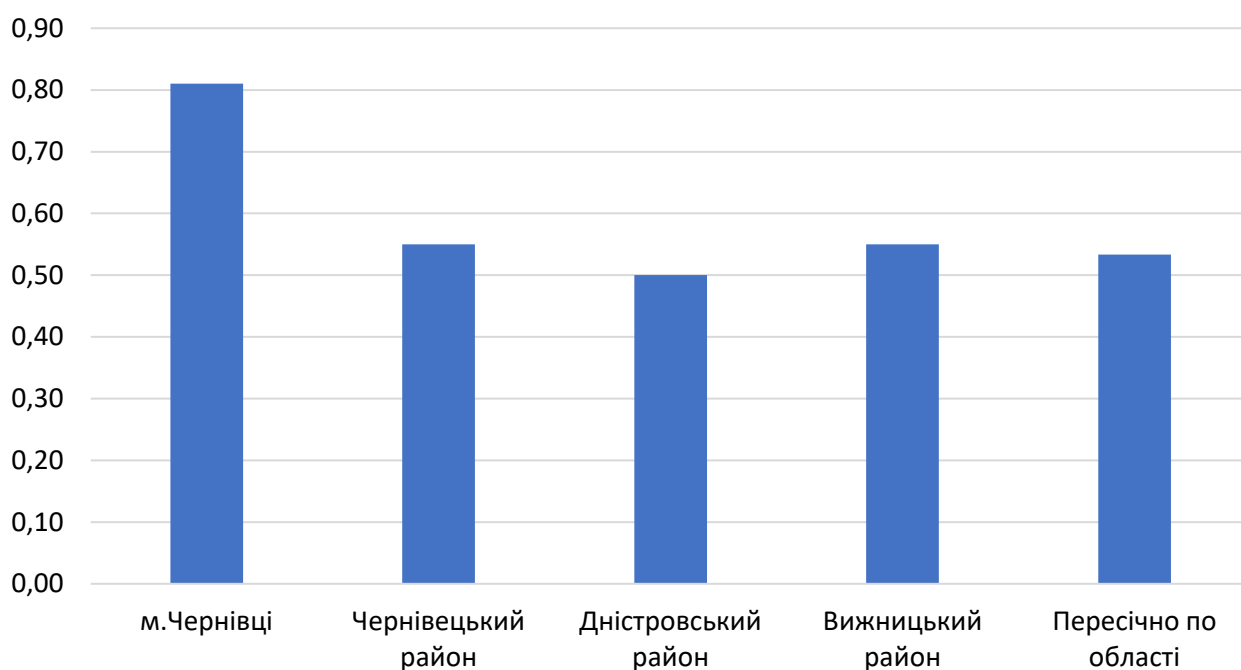

Рис. 2.4. Коефіцієнти пізнавальної цінності адміністративних одиниць Чернівецької області

Оцінка загальної кількості історико-культурних пам'яток Чернівецької області показала, що вище за пересічне значення по області (106) забезпечені історико-культурними пам'ятками Чернівецький і Дністровський райони в їхніх регіональних одиницях Кіцманя, Хотина, Заставни і міста Чернівці (табл. 2.1).

Пересічний показник пам'яток археології, що перебувають на державному обліку Чернівецької області складає 37. Таким чином, вищими показниками, аніж середнє значення, характеризуються ті ж частини адміністративних районів Прут-Дністерського межиріччя: Заставнівщина, Кіцманщина, Новоселиччина і Хотинщина [27].

Кількість історико-культурних пам'яток Чернівецької області [27]

Адміністративні райони і їхні регіональні одиниці	Пам'ятки археології на державному обліку	Пам'ятки архітектури місцевого значення	Пам'ятки архітектури національного значення	Пам'ятки історії на державному обліку	Пам'ятки монументального мистецтва на державному обліку	Усього
<i>Чернівецький район:</i>	296	90	81	310	44	821
м. Чернівці	17	0	25	103	22	167
Герца	11	2	15	6	1	35
Глибока	36	8	6	21	4	75
Заставна	92	12	11	47	2	164
Кіцмань	73	33	17	67	8	198
Новоселиця	47	9	5	37	5	103
Сторожинець	20	26	2	29	2	79
<i>Дністровський район:</i>	131	35	17	140	8	331
Кельменці	26	6	0	42	4	78
Сокиряни	27	6	2	30	0	65
Хотин	78	23	15	68	4	188
<i>Вижницький</i>	19	25	15	57	5	121
Вижниця	19	25	3	33	4	84
Путила	0	0	12	24	1	37
Пересічно по області	37	14	9,4	42	5	106

Пам'ятки архітектури місцевого і національного значення пересічно в області оцінюються в 14 одиниць. Останніми, які мають вищий статус, ліпше забезпечений Чернівецький район і м. Чернівці (25): Герца (15), Кіцмань (17), Заставна (11); Хотин (15) Дністровського району, Путила (12) Вижницького району. Пам'ятки архітектури місцевого значення більше всього за середнє значення розміщені в частинах усіх трьох адміністративних районів: Кіцмань (33), Сторожинець (26), Вижниця (25), Хотин (23).

За найбільшою кількістю пам'яток історії на державному обліку можна виділити м. Чернівці (103). Далі майже однакову кількість мають регіональні центри Хотина (68) та Кіцманя (67) в Дністровському й Чернівецьких районах відповідно. Всі вище зазначені райони забезпечені більшою за пересічну кількість пам'яток у області.

Провідні позиції за чисельністю пам'яток монументального мистецтва державного значення займає м. Чернівці (22). У вище за пересічне значення також у цьому районі мають Кіцманський (8) і Новоселецький регіональні центри. У них наявно 8 і 5 пам'яток відповідного статусу відповідно. Відсутні

будь-які пам'ятки монументального мистецтва у крайній східній частині Дністровського району [27].

Проте, як ми вже зауважували в параграфі 1.1, загальна фізична кількість пам'яток певного регіону не може виступати формуючим і переважаючим потенціалом. Для цього, виходячи із потенціалу пам'яток за статусом їхньої охоронної цінності, необхідно звести їх «до спільного знаменника» і розрахувати сумарний рейтинговий потенціал історико-культурних ресурсів Чернівецької області (табл. 2.2).

Пересічна сумарна оцінка рейтингового потенціалу історико-культурної спадщини області, враховуючи її коефіцієнти охоронного статусу, складає нині 91,1 об'єктів. Більші показники даного значення зосереджені в районах Прут-Дністер'я разом із м. Чернівці – 153: Заставнівський (146,6), Хотинський (167,3) і Кіцманський (175) регіональні центри. До зазначених районів також належить і Новоселицький регіональний центр, більша частина якого розміщена в долині річки Прут. Саме в цьому регіоні Прут-Дністерської височинної області, на наш погляд, необхідно зосередити більшу увагу на формуванні екскурсійних турів, які можуть бути пов'язані з ресурсним використанням культурної спадщини регіону.

Таблиця 2.2

Рейтингова оцінка історико-культурних ресурсів Чернівецької області за коефіцієнтами охоронного статусу [27]

Адміністративні райони і їхні регіональні одиниці	Пам'ятки археології на державному обліку	Пам'ятки архітектури місцевого значення	Пам'ятки архітектури національного значення	Пам'ятки історії на державному обліку	Пам'ятки монументального мистецтва на державному обліку	Усього
м. Чернівці	15,3	0	25,2	92,7	19,8	153
Герца	9,9	1,5	15	5,4	0,9	32,7
Глибока	32,4	6	6	18,9	3,6	66,9
Заставна	82,8	9	11	42,3	1,8	146,9
Кіцмань	65,7	24,8	17	60,3	7,2	175
Новоселиця	42,3	6,8	5	33,3	4,5	91,9
Сторожинець	18	19,5	2	26,1	1,8	67,4

Чернівецький район	38,1	9,7	11,6	39,9	5,7	104,84
Кельменці	23,4	4,5	0	37,8	3,6	69,3
Сокиряни	24,3	4,5	2	27	0	57,8
Хотин	70,2	17,3	15	61,2	3,6	167,3
Дністровський район	39,3	8,8	5,7	42	2,4	98,2
Вижниця	17,1	18,8	3	29,7	3,6	72,2
Путила	0	0	12	21,6	0,9	34,5
Вижницький район	8,5	18,8	15	25,7	2,25	70,25
Пересічно по Чернівецькій області	28,6	12,4	10,8	35,9	3,4	91,1

Археологічні пам'ятки державного значення найбільше зосереджені в долині Дністра. Вдвічі перевищують пересічне значення по області археологічні пам'ятки Заставнівського (82,8 балів), Хотинського (70,2) і Кіцманського (65,7) регіональних центрів Чернівецького (38,1) та Дністровського (39,3) адміністративних районів. Наближені показники пересічного значення вказаних районів в Новоселицькому центрі (42,3) та ідентичні з середнім по області – в Глибоці (32,4). Третю групу нижчих за середнє значення має м. Чернівці (15,3) разом із іншими районами Дністерського каньйону – Кельменці (23,4) і Сокиряни (24,3) [27].

На відміну від археологічних пам'яток, які, як і їхні культурні носії, більше тяжіли до свого розміщення у прирічкових долинах, пам'ятки архітектури мають найвищий потенціал у районах історичного розвитку і впливу Австро-Угорщини, а також дерев'яного зодчества в Карпатах. В області нині максимальна кількість пам'яток архітектури національного значення знаходиться безпосередньо в м. Чернівці (12) і Герцаївському центрі (12). Менше, однак більше середнього показника по території дослідження, мають інші частини області. В їх територіальних межах перебуває нині на обліку 10, 8 і 7 пам'яток архітектури національного значення відповідно.

До потенціалу культурної спадщини належать також пам'ятки історії державного значення. Найбільший потенціал як центр історичної Буковини та області в цьому значенні має м. Чернівці та його пам'ятка ЮНЕСКО Резиденція митрополитів Буковини і Далмації. Тут зосереджено 103 пам'ятки, що відповідає 92,7 балів і втричі перевищує середній показник по області. Другу позицію

поділяють Хотин і Кіцмань, на які припадає більше 60 балів. Третє місце відноситься до Заставни, близько до якого за своєю бальною оцінкою перебуває Кельменеччина. На два регіональні центри Чернівецького (39,9) і Дністровського (42) районів припадає по 42,3 і 37,8 балів відповідно.

Завершальним у переліку оцінки культурної спадщини є державні пам'ятки монументального мистецтва. Їхня оцінка хоча й охопила всю область, однак виявила найбільший і найліпший потенціал лише в обласному центрі. Тут сьогодні у бальному еквіваленті закладено майже 20 пунктів. Інші частини відстають від цього зазначеного показника утричі. На Кіцманщину припадає 7,2 бали, тоді як на Новоселицький район удвічі менше за попередній та уп'ятеро – за м. Чернівці.

Отже, головну роль в туристично-екскурсійному потенціалі області можна відвести на пам'ятки археології державного обліку та пам'ятки історії державного обліку, які ще не в повній мірі задіяні в екскурсійних послугах і турах на їхній основі.

Нині на державному обліку Чернівецької області перебуває 446 пам'яток археології, що в загальному перерахунку бальної оцінки через відповідні коефіцієнти, за нашими підрахунками, відповідає 401,4 балам. Зазначені туристичні екскурсійні об'єкти, безсумнівно, мають велике значення для висвітлення української історії прадавніх та давніх епох.

Враховуючи загальну бальну оцінку об'єктів археологічної спадщини за адміністративним одиницями Чернівецької області та методику розрахунків модифікований показників концентрації об'єктів і коефіцієнт локалізації об'єктів (див. параграф 1.1), ми розраховали сумарні рейтинги адміністративних одиниць за частковими даними по кожному з трьох показників (табл. 2.3). Для більш детального аналізу та справедливості висновків, доцільно виміряти не тільки кількість пам'яток по районам загалом, а ще й модифіковані коефіцієнти кількості об'єктів, площі, яку вони займають, і людність, на яку вони припадають.

Більші за пересічні значення модифікованого показника концентрації археологічних об'єктів сформувалися на Заставнівщині (0,147), Хотинщині

(0,104), Кіцманщині (0,101). Менші за пересічне, але близькі до нього показники, складають другу групу районів: Сокирянщина, Глибока і Кельменці. У цій групі показники модифікованого коефіцієнту варіюють від 0,045 до 0,046.

Останню групу формують територіальні частини області, де інтегрований модифікований показник за трьома факторами залежності (об'єкти, площа локалізації та людність території) складає найменші значення. Сюди належать райони Прут-Серетського межиріччя на Передкарпатті разом із м. Чернівці: Вижниця (0,024), Герца (0,031) і Сторожинець (0,017). Зовсім немає таких пам'яток на Путильщині.

Для більш повного аналізу забезпечення пам'ятками археології в області варто провести аналіз за коефіцієнтом локалізації об'єктів археологічної спадщини. Пересічне значення в цьому випадку дорівнює 1, оскільки тут береться до уваги відношення відносних часток археологічних об'єктів до відносних часток площі, на якій вони представлені.

Таблиця 2.3

Оцінка потенціалу об'єктів археологічної спадщини за адміністративним одиницями Чернівецької області

Адміністративні райони і їхні регіональні одиниці	Пам'ятки археології на державному обліку, бали	Рейтинг	Модифікований показник концентрації об'єктів	Рейтинг	Коефіцієнт локалізації об'єктів	Рейтинг	Сума рейтингів
м. Чернівці	15,3	10	0,024	8	2,02	4	22
Заставна	82,8	1	0,147	1	2,7	1	3
Кіцмань	65,7	3	0,101	3	2,18	3	9
Новоселиця	42,3	4	0,055	4	1,16	5	13
Глибока	32,4	5	0,046	5	0,97	6	16
Герца	9,9	11	0,031	7	0,63	8	26
Сторожинець	18	8	0,017	9	0,31	11	28
Чернівецький район	38,1	2	0,06	2	1,42	1	5
Сокиряни	24,3	6	0,045	6	0,74	7	19
Хотин	70,2	2	0,104	2	1,98	2	6
Кельменці	23,4	7	0,045	6	0,7	9	22
Дністровський район	39,3	1	0,064	1	1,14	2	4
Вижниця	17,1	9	0,024	8	0,38	10	27
Путила	0	12	0	10	0	12	44
Вижницький район	8,55	3	0,012	3	0,19	3	9
<i>Чернівецька область</i>	<i>401,4</i>	-	0,047	-	1	-	-
Пересічне значення	33,5	7	0,047	6	1	7	20

Загалом, добру концентрацію таких пам'яток ми маємо в Заставнівському, Хотинському та Кіцманському регіональних центрах разом із Чернівцями. Тут вони зосереджені вдвічі щільніше, ніж у інших районах. Другу групу таких центрів формують Новоселиця (1,16) і Глибока (0,98). Третя група – це аутсайтери, розміщені в Передкарпатті, гірській частині області та Північній Бессарабії. Тут коеф. локалізації таких районів коливається в межах 0,31-0,74.

Аналіз значення сумарного потенціалу адміністративних районів за археологічними пам'ятками показав важливість в масштабі області Заставнівщини Чернівецького району. Це єдина територія, де визначений потенціал набув найліпших значень – 3. Враховуючи пересічне значення суми рейтингів загалом по області, яке складає 20, ми виділили групу центрів другої десятки: Новоселицький, Сокирянський і Глибоцький. Третю групу таких центрів (понад 20) складають Кельменецький, Вижницький, Герцаївський, Сторожинецький, Путильський і м. Чернівці. Найменшу кількість рейтингових балів за сумарним рейтинговим потенціалом адміністративних одиниць Чернівецької області набрав Дністровський район (4 бали), з яким упритул йде Чернівецький (4 бали). Аутсайдером за викопними артефактами культурної спадщини виявився Вижницький район – 9 рейтингових пунктів.

У Чернівецькій області нараховується 113 пам'яток архітектури національного значення, що оцінено нами в 113 балів. Найбільше пам'яток такого статусу, заважаючи на пересічне значення в області 9,4, нараховується в м. Чернівці (25), а також у Кіцманському (17), Хотинському (15), Герцаївському (15), Путильському (12) і Заставнівському (11) регіональних центрах, з яких по одному відносяться до Вижницького та Дністровського адміністративних районів, а решта – до Чернівецького. Таким чином, пересічне значення в області перевищує половина територіальних регіональних одиниць. Непогані, хоча нижчі за середні показники, у Глибоцькому регіональному центрі (табл. 2.4).

Модифікований показник концентрації об'єктів архітектури національного значення приймає середнє значення у 0,144. Саме відштовхуючись від нього, ми з'ясували, що лише чотири територіальні одиниці перевищують зазначений пересічний показник. Сюди відносяться м. Чернівці (0,400), Путильський (0,249), Герцаївський (0,222) і Кіцманський (0,241)

регіональні центри. Зовсім небагато відстає від пересічного значення стосовно концентрації пам'яток Хотинщина (0,140). Ці райони можна об'єднати у придністровські, як і у випадку з археологічними ресурсами. Виняток у цьому разі становить південна частина Вижницького району. Інші регіони можна вважати погано забезпеченими пам'ятками національного значення згідно модифікованого показника концентрації об'єктів, де він є вдвічі меншим або й ще нижчим. До них відносяться інші, не перелічені вище райони, де максимальне значення в цій групі належить Новоселицькому (0,095), і мінімальне – Сокирянському (0,028) і Кельменецькому регіональним центрам (0,000).

Таблиця 2.4

Оцінка потенціалу об'єктів архітектури національного значення за адміністративними одиницями Чернівецької області

Адміністративні райони і їхні регіональні одиниці	Пам'ятки	Рейтинг	Модифікований показник концентрації об'єктів	Рейтинг	Коефіцієнт локалізації об'єктів	Рейтинг	Сума рейтингів
	архітектури національного значення, бали						
м. Чернівці	25	1	0,4	1	11,71	1	3
Новоселиця	5	7	0,095	7	0,53	8	22
Герца	15	3	0,222	4	1,5	3	10
Глибока	6	6	0,092	8	0,71	7	21
Заставна	11	5	0,143	5	1,07	4	14
Сторожинець	2	9	0,062	9	0,45	9	27
Кіцмань	17	2	0,241	3	1,81	2	7
Чернівецький район	12	1	0,179	1	2,54	1	3
Хотин	15	3	0,14	6	0,93	6	15
Кельменці	0	10	0	12	0	12	34
Сокиряни	2	9	0,028	11	0,16	11	31
Дністровський район	6	3	0,056	3	0,363	3	9
Вижниця	3	8	0,053	10	0,35	10	28
Путила	12	4	0,249	2	0,97	5	11
Вижницький район	7,5	2	0,151	2	0,66	2	6
<i>Чернівецька область</i>	113	-	<i>0,144</i>	-	1	-	-
Пересічне значення	9,4	-	0,144	-	1,68	-	-

Для оцінки показника локалізації об'єктів національної спадщини необхідно врахувати його середнє значення, яке в області складає 1,68 і належить до достатніх (більше 1) показників згідно коефіцієнту, який не має бути меншим за 1. Зауважимо, що більше за середнє значення локалізованої концентрації

об'єктів мають лише 2 з 12 територіальних одиниць: м. Чернівці та Кіцманський регіональний центр, причому концентрація локалізованості в м. Чернівці в одинадцятьоро перевищує оптимальний показник. Зовсім небагато оптимальному показнику поступаються Путильський і Хотинський райони (0,97-0,93). Істотно поступаються стосовно визначеного показнику Новоселицький, Вижницький, Сокирянський і Сторожинецький центри, де він коливається в інтервалі 0,53-0,35. Ці регіональні центри разом із Кельменецьким мають найменші значення і забезпеченості архітектурними пам'ятками національного зразка та посідають останні місця в рейтингу.

Досліджуючи потенціал районів за об'єктами архітектури національного значення, можна виділити м. Чернівці як безумовного лідера за трьома досліджуваними показниками (до 3). Так як пересічне сумарне значення всіх рейтингів по області складає 19, який не перевищують (згідно обернено пропорційної складової) 6 територіальних одиниць: м. Чернівці, Кіцманський, Герцаївський, Путильський, Заставнівський, Хотинський центри.

В другому діапазоні перебувають Глибоцький, Новоселицький, Вижницький, Сторожинецький, Сокирянський та Кельменецький центри. Тут менш-більш задовільні показники характерні для перших трьох, тоді як інтервал доволі незадовільних рейтингових значень (від 27 до 34) спостерігається в останніх трьох. Загалом по трьох адміністративних районах найкраща сумарна рейтингова складова в Чернівецькому районі. Другу позицію займає Вижницький адміністративний район, а замикає трійку районів – Дністровський.

РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ РОЗВИТКУ РЕГІОНУ З ВИКОРИСТАННЯМ ЙОГО ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

3.1. Квест-екскурсія як новий напрям розвитку туристичної привабливості та популяризації регіону

Екскурсія – це колективне відвідування чогось: музею, пам'ятки архітектури, виставки для наукових, освітніх або розважальних цілей. Її завдання полягає в тому, щоб досліджувати певний об'єкт і досягати при цьому мети, долаючи певні труднощі у вигляді різних завдань. Квест-екскурсія включає в себе елементи звичайних класичних екскурсій (задані теми, заздалегідь організовані маршрути і розваги) та ігор (квести, головоломки, заняття учасників). На початку такого формату екскурсій команді даються різні завдання, відповіді на які вони можуть знайти на табличках, пам'ятниках та меморіалах.

Особливістю формату квест-екскурсії є підхід до реалізації та подання інформації про її об'єкти. Його нестандартний характер полягає в тому, що зазвичай як такого гіда немає, оскільки туристи самі виконують свої функції (використовуючи раніше отримані знання), а туристичні маршрути складені таким чином, що в кожній точці, крім пізнавальної інформації про об'єкт, вони будуть отримувати різні завдання, загадки, головоломки і т.і. для того, щоб вони дізналися про маршрут до наступної локації. І саме варіації і виграшні елементи підходу до завдання визначають атмосферу і унікальність таких екскурсій. Такий варіант також може бути реалізований на командному рівні, що додає ще більше захоплення. Крім того, при необхідності екскурсанти можуть залучити місцеве населення та різні інфраструктурні установи, які відіграватимуть важливу роль у пошуку [28].

Чернівці – це своєрідне українське явище. Зберігши майже повністю незаймані будівлі минулих 19-20 століть, воно не так загромаджене рекламою, як інші українські міста, але завдяки своєму географічному положенню протягом всієї історії перебувало під впливом такої кількості різних культурних впливів, які можна віднести до самобутності України, німецького планування, румунського шику чи єврейської містечкової забудови [10; 30-32].

Виходячи з цих міркувань, командну квест-екскурсію «Чернівці австрійські в міській культурі та архітектурі» (таблиця 3.1), розроблену спільно

з ГС «РТС «Гостинна Буковина», призначена не тільки для ознайомлення команди з історією міста, його історичними та культурними пам'ятками, а й для приємного і цікавого проведення часу в місті разом із новим нестандартним форматом для учасників.

Перед початком квестового туру команда учасників ознайомлюється з умовами та правилами його проходження. Перш за все, всі учасники віддають організаторам особисті гаджети, щоб уникнути можливості використання з їхньою допомогою інформації з Інтернету для «перегляду» командою учасників чергових «туристичних точок». Їхню кількість і місцезнаходження вони не знають, кожен вирішує завдання – за орієнтирами. На них організатор надає деяку інформацію, яку екскурсовод повинен передати в безпосередній близькості від об'єкту, а з рештою фактично ознайомлює все відразу на місці або за завданням, коли команда прибуває на наступну точку.

Звичайно, в цих умовах інформація повинна мати як мінімум пряму підказку і назву, але надійний орієнтир повинен дозволити команді розібратися в цьому самостійно і при необхідності звернутися за допомогою до перехожих. Вони можуть лише частково передати інформацію, надану команді. Таким чином, учасники розвивають командний дух, спільну відповідальність за виконувану роботу, дружбу, а також аналітичні та комунікативні знання та навички. Основне завдання такого формату – забезпечення чергових турів цікавістю, пізнанням пам'яток і сприйняттям нової нестандартної інформації. Фактично команді надається тільки письмовий текст, приклад якого можна побачити в рядку 2 «завдання команди-учасниці» (таблиця 3.1). Прибувши до самого об'єкту перегляду, вони біля нього візуально продумують все інше. Деяка інформація між фотографією і локацією об'єкта показана в таблиці 3.1. Щоб мати можливість отримувати поради від волонтерів, учасники мають бути проінформовані, що команда може використовувати їх лише 2 рази під час проходження маршруту екскурсії.

Таблиця 3.1

Квест-екскурсія «Чернівці австрійські у міській культурі та архітектурі»

№ з/п	Завдання для команд учасників	Фото об'єкта	Відповідь, місце розташування об'єкта
1.	Тут був колись центр, осердя старих Чернівців. Тут була перша велика площа міста. Коли проклали каналізацію, то знайшли в землі багато керамічних уламків, які можна точно датувати переважно XIII-XIV ст., а ранішої доби не було. У 1775 р. вона існувала вже як ринкова площа. Отже, де знаходилась та перша поселенська площа XII-XIII ст., де осіли теперішні правобережні Чернівці і як вона називалась?		Це Фонтанна площа на перехресті вулиць Богдана Хмельницького, Сагайдачного та Головної біля міського герба
2.	На тому місці розміщено знак пожежників, яке є також в'їзною брамою пожежної частини австрійського часу. За легендою під час пожежі у Кракові 1528 року згоріли всі костели, за винятком одного, який носив його «святе» ім'я. Він є патроном, тобто, захисником пожежників, покровителем, який захищає людей від вогню. Отже, відгадайте хто це та знайдіть знак, на якому його зображено на одній із центральних «пансько-пішохідних» вулиць міста.		Вулиця О. Кобилянської, 23 (Панська за часів Австро-Угорщини), над в'їзною брамою, між вікнами другого поверху
3.	Тут зображено фігури Гермеса (його функція – бути вісником, передавати волю богів) та Іріді (богиня веселки). Відгадавши загадку про чоловіка і жінку, які вдягнуті в грецьке вбрання і виконують «зв'язкові» функції, ви зможете знайти нашу наступну точку, архітектором якої у стилі еkleктики був Юліан Захаревич зі Львова.		Фігури на фасаді головної пошти міста на вул. Поштовій
4.	Кого з поетів, відомого класика української літератури, драматурга, який навчався в найпершій німецькомовній школі в Чернівцях і всій Буковині, дослужився до чину офіцера в армії, а потім став інспектором шкіл, довго жив з перервами і в різний час у Чернівцях, загалом понад 15 років, звали Юзефом-Доменіком? Батьки (Анна та Адальберт Гординські, селяни-шляхтичі) дома кликали його Юзьком. І то не псевдонім, а також справжнє, одержане в церкві ім'я. Хто той письменник? Знайдете ви його біля всесвітньо відомого «європейського навчального закладу» на одній із «освітнянських» вулиць Чернівців.		Пам'ятник Юрію Федьковичу знаходиться на вулиці Університетській, 30Б біля нічного розважального клубу «Сорбонна»

Продовження таблиці 3.1

5.	Ця будівля є колишньою палатою торгівлі та ремесел. На фасаді зображені Деметра – богиня хліборобства, Гермес – бог-покровитель ремесл і торгівлі, вівчарства та купців (все це було багатством Чернівців та Буковини загалом як краю хліборобства). Вище – 14 медальйонів, які є символами тогочасних ремесел і цехів, об’єднаних за професіями. Таким чином, де знаходиться будинок, на якому зображено майже все, чим були багаті Чернівці та Буковина на той час, коли він будувався?		Центральний корпус Буковинської медичної академії на Театральній площі.
6.	Ця площа знаходиться на тому місці, де колись була висока гора Чернівецька. З 1786 року на ній протягом року продавали дрова, тому площу назвали Дров’яною (Гольцпляц). У 20-х роках XIX ст. стала до ладу в’язниця і площу назвали Кримінальною (Кримінальплац). 1875 року на утвореній площі було відкрито пам’ятник Австрії (його копію нині можна побачити в холі головного корпусу одного із навчальних закладів міста), а площу офіційно названо Площею Австрії. Шукайте цю площу та місце на ній, де до 1918 року був цей пам’ятник.		Нині Соборна площа
7.	Це майолікове панно 12 богів Олімпу – уособлює 12 найважливіших провінцій (всього було 17) Австро-Угорської імперії (колишня будівля Ощадбанку), що відображали, за задумом автора, щасливе життя мешканців імперії. На ньому Юпітер – символізує Франца-Йосипа, Юнона – Нижню Австрію з Віднем, Ювента – Богемію з Прагою і Карловими Варами, Венера – польську Сілезію, Бахус – хорватську Далмацію, Церера (зі снопом у руці) – аграрні провінції Галичини та Людомерії, Вулкан – бог ковальства і ремесел (у козячій шкурі) – Буковину. Іншими словами, де в Чернівцях є Олімп, тобто збір цих богів?		Художній музей, Центральна площа, 10
8.	Він відіграв значну роль у заснуванні Чернівецького університету, їздив 4 рази до самого Відня на аудієнції до цісаря з клопотанням відкрити навчальний заклад саме в Чернівцях. Був в університеті професором цивільного торговельного права. Займався парламентською діяльністю та обирався представником селянських громад південної Буковини (тепер Румунія Сучавського повіту), чий інтереси представляв у Буковинському сеймі. Його ви знайдете в затишному місці в одному із відпочинково-розважальних місць чернівчан.		Пам’ятник Костянтину Томащуку стоїть на вулиці Головній, 131, в парку культури і відпочинку ім. Шевченка
9.	Він був головою двоєдиної держави. У ході революції 1848 року його дядько зрікся престолу, батько відмовився від права спадщини, а він у 18-річному віці опинився на чолі багатонаціональної монархії. Правив 68 років; його правління – епоха в історії народів, що входили до складу Дунайської дуалістичної монархії. Його можна побачити у власний зріст поміж дерев у одному із відпочинкових місць чернівчан з колишніми назвами «Штурмпляц» і «Фердинандпляц».		Пам’ятник Францу Йосифу I стоїть у Чернівцях у сквері на вулиці Мирона Кордуби

Щоб поглибити творчий і цікавий підхід та провести квест-тур, організатори повинні враховувати творчі завдання, які вже є в самій локації. Наприклад, вони можуть виконати 1 пісню на туристичну тематику: «Нас кличе

у мандри дорога» гурту «Мандри», «У світі не можна знайти кращої долі» бременських музикантів і т. і. Іншими такими завданнями можуть бути походження назви міста-пам'ятки, пам'ятки регіону, відомі імена інтелегенції в економіці, українській політиці, що походять із цього регіону, важливі історичні події загальнонаціонального масштабу, пов'язані з місцем проведення екскурсії, переказ легенд про цікаві факти про місто чи регіон.

Практика і тестування екскурсій в цій формі показує, що до неї рекомендується включати не більше 10 об'єктів, а оптимальна кількість варіюється від 8 до 10. За часом такий захід триває від 2,5 до 4 годин, з інструкціями перед початком завдання і подальшою винагородою учасників. Також бажано, щоб кількість команд не була більшою за 3, а учасників – не перевищувала 4-6 ос. Залежно від вікової категорії та їхнього складу в екскурсії беруть участь команди місцевих або приїжджих екскурсантів. У цьому разі організатором можна надати план центру міста з приміткою про приблизну локалізацію об'єкта екскурсійного квесту, як це відбувається в спортивному орієнтуванні (додаток Е). Однак, на відміну від спортивного орієнтування, рекомендується вказувати план з відхиленнями до 50-100 м, в той же час порядок переходу команді не повідомляється заздалегідь, і, за словами організаторів, число на карті або в плані має бути на 25-30% більше, ніж реальний план, щоб витримати інтригу до останнього рубежу.

У запропонованій версії екскурсії (згідно зі сценарієм в додатку В) команда (додаток Е) пододала 7,5 км по прямій, точно відповідно до порядку, зазначеного в таблиці 3.1. Ця версія роздається волонтерам, щоб позначити команду та виконати наступне завдання до подальшої мети. Якщо кількість волонтерів недостатня для реєстрації прибуття учасників у певній локації, команді надається орієнтир чи підказки на наступний об'єкт. Для цього можна використати найближче кафе, організації, будівля з потаємним місцем і т.і. У цьому випадку вже очевидно, що якщо учасники не подолають правильно задуманий маршрут, ланцюг розірветься, і команда не отримає завдання продовжити виконання завдання. Ми також додали завдання в міському плануванні і можливість для організаторів вибрати найбільш цікаві пункти для квест-екскурсії (Додаток. В, Г, Д) і сценарій першої екскурсії такого формату в місті Чернівці.

Таким чином, при застосуванні інноваційного підходу, такого як квест-екскурсія, на гіді покладаються не тільки прямі завдання, а й творчі, оскільки він створює цікаві завдання, головоломки та організаційні завдання, формує розрізнені завдання ламаного маршруту, де локації перетинаються між собою, а не традиційного в лінійній або круговій формі. При цьому екскурсовод командам-учасницям, при необхідності, набирає волонтерів та створює призові фонди та подарунки.

3.2. Організація екскурсійної діяльності в Чернівецькій області з використанням історико-культурної спадщини

Виходячи з рейтингового потенціалу культурної археологічної спадщини Чернівецької області, найбільші для екскурсійної діяльності можливості приховані в районі рівнинної Прут-Дністерської області. Тут параметри потенціалу самої ресурсної археологічної спадщини мають вищі за пересічні показники в області, куди відносяться Заставнівський, Хотинський та Кіцманський райони. До них також можна, як перспективний регіон, також долучити Кельменецький разом із Глибоцьким, Сокирянським і Новоселицьким районами [2].

Екскурсія «Цивілізації стародавнього світу в Прут-Дністер'ї»

Маршрут (комбінований): Чернівці-Кадубівці-Василів-Малий Кучурів-Горішні Шерівці-Чернівці.

Початок екскурсії охоплює подолання 41 км для відвідування поселення раннього залізного віку та давньоруського середньовічного городища в с. Кадубівці та с. Василів Заставнівського району відповідно. Далі наш маршрут пролягає через сс. Малий Кучурів і Горішні Шерівці. Тут екскурсантам пропонуються для огляду поселення та ґрунтовий могильник, датований раннім залізним віком, римським часом та розвинутим середньовіччям. В селі Горішні Шерівці пропонуються до огляду городище часів розвинутого середньовіччя та курганний могильник. Задля даних екскурсійних об'єктів необхідно подолати ще 14 км упродовж півгодини. Завершальний екскурсійний об'єкт знаходиться в с. Ржавинці – городище-святилище часів розвинутого середньовіччям на відстані 30 км. Усього під час подорожі екскурсантам доведеться подолати 150 км відстані та витратити на огляд екскурсійних об'єктів майже 4 год.

Тематична екскурсія «Давньоримські цивілізації Прут-Дністерської Буковини»

Маршрут (лінійний): Чернівці-Біла-Борівці-Кліводин-Чернівці.

Дана екскурсія охоплює давні поселення римського часу та раннього середньовіччя, які розміщені в сс. Біла, Борівці, Кліводин (усі Кіцманського району). Загалом екскурсія триватиме 5 год. 15 хв., за які необхідно подолати 104 км., причому час, відведений на огляд екскурсійних об'єктів, займає половину відведеного терміну самої екскурсії. У загальних рисах зазначимо, що найменше екскурсійного часу затрачається на села Біла та Борівці (по півгодини), а найбільше в екскурсії відведено на с. Кліводин, де передбачено відвідати об'єкти римського періоду та місцевості господарської діяльності за часів середньовіччя.

Тематична екскурсія «Північна Бессарабія у пізньоримський час»

Маршрут (комбінований): Чернівці - Вороновця - Макарівка - Грушівці - Росошани – Чернівці.

Дана тематична екскурсія має на меті ознайомити відвідувачів із стародавньою культурою часів пізнього Риму. Для цього екскурсантам пропонуються до огляду земляні фортифікаційні споруди оборонного призначення «Траянові вали». Загалом, екскурсія розрахована на 8-12 год., які «вписуються» у 271 км.

Тематична екскурсія «Сакральними об'єктами австрійської Буковини»

Маршрут (кільцевий): Чернівці-Волока-Виженка-Чернівці.

Початок екскурсії прив'язаний до с. Волока, яке розташоване за 42 км від м. Чернівці. Тут, на вершині пагорба знаходиться ще один шедевр буковинської дерев'яної архітектури – Успенська (за іншими даними – Миколаївська) церква, яка датується 1784 роком. Церква – «хатнього» типу, але не схожа на своїх «родичів» у сусідній Кіцманщині. У с. Виженка Вижницького району можемо ознайомитися з дерев'яною церквою Іоанна Сучавського з дзвіницею пізнішої побудови від 19 ст. Церква була збудована 1792 року. Церква сама по собі є дуже цікавим зразком буковинської школи дерев'яної архітектури. Це перехідний варіант між традиційним і архаїчним хатнім типом церков до більш сучасного купольного. Поряд із церквою збереглася стара дзвіниця оригінальних форм – прямокутна цегельна споруда, яка має 4 арки для дзвонів. У селі варто також оглянути ще одну дерев'яну Миколаївську

церкву та мікву – єврейську лазню. Загальний бюджет часу передбачає затрат на екскурсію 5 год. 30 хв., а затрат на подолання відстані – 165 км.

Тематична екскурсія «Історико-культурна спадщина румуномовної Буковини»

Маршрут (комбінований): Чернівці - Герца -Буківка- Байраки - Підвальне - Велика Буда - Мала Буда - Луковиця - Чернівці.

Початком екскурсії передбачено відвідування Спиридонівської церкви 1807 року в м. Герца однойменного району. Для цього необхідно подолати 31 км. Тривалість переїзду 45 хв. Від м. Герца переїжджаємо в с. Буківка. Тут передбачено відвідати дерев'яну церкву 18 ст. Після даної туристичної дестинації екскурсанти здійснюють переїзд до с. Байраки та церкви Різдва Богородиці, при якій розміщена окремо дзвіниця 1646 р. На це передбачено 25 хв. Церква Різдва Богородиці – найкращий зразок буковинського будівництва XVII ст., поєднання бароко та галицької школи церковної архітектури. Тут же робимо перерву на обід у польових умовах на півгодини. Із с. Байраки переїжджаємо до с. Підвальне. Тут розміщена Хрестовоздвиженська церква другої половини 16 ст. – 1561 р. У с. Підвальне передбачений переїзд до с. Велика Буда. Тут туристам і екскурсантам пропонується до ознайомлення Успенська церква, побудована в 1794 р. В селі Велика Буда (1,2 тис. мешканців) продовжимо знайомство з мурованою храмовою архітектурою сіл Герцаївського району.

Далі маршрут пролягає до с. Луковиця, де можна ознайомитися з Дмитрівською церквою і дзвіницею при ній 1757 р. У с. Луковиця оглядовий маршрут тематичної екскурсії «Історико-культурна спадщина румуномовної Буковини» закінчується, звідки повертаємось у м. Чернівці. Загалом, під час даної екскурсії необхідно подолати 105 км та витратити на неї 3 год. 35 хв. у дорозі та 4 год. на огляд екскурсійних об'єктів.

Тематична екскурсія «Сакральними об'єктами та монастирями Надністерської Буковини»

Маршрут (кільцевий з елементами лінійного): Чернівці - Василів - Кулівці - Репужинці - Хрещатик - Звенячин – Чернівці.

Починається екскурсія у с. Василів, де розташована церква Різдва Богородиці датована 1835 р. Із с. Василів маршрут пролягає до с. Кулівці. Тут знаходиться

Успенська церква та дзвіниця при ній, датовані 1779 р. У с. Кулівці екскурсійний маршрут переходить до с. Репужинці та Покровської церкви з дзвіницею при ній, датованої 1791 р. Після села Репужинці здійснюємо переїзд до с. Хрещатик та Іванівської церкви з дзвіницею, датованої 1765 р. У с. Звенячин розташована також церква Різдва Богородиці. Завершується екскурсія у м. Чернівці, на яку передбачено 107 км маршруту, а на огляд екскурсійних об'єктів – 2 год. 30 хв.

Отже, Чернівецька область має потужний, але водночас нереалізований потенціал історико-культурної спадщини, яка належить до різних часових та культурних епох. Це дає нам підстави стверджувати, що таку значну складову історико-культурних пам'яток можна вже почати використовувати задля підвищення привабливості самого туристичного продукту та формування більшої конкурентоспроможності нашого регіону в Карпатському рекреаційно-туристичному районі та всієї України, загалом [2].

ВИСНОВКИ

1. Історико-культурна спадщина – це сукупність об'єктів культурної спадщини, успадкованих людством від попередніх поколінь. Об'єктами культурної спадщини є пам'ятки, споруди, комплекси, їх частини, пов'язані з ними рухомі об'єкти, а також ділянки або води, інші природні, штучні або артефакти, незалежно від природоохоронного статусу, які представляють археологічну, естетичну, етнографічну, історичну, архітектурну цінність для нашого часу, дотримуються наукових або художніх поглядів і зберегли свою оригінальність. Всі терміни, категорії та ресурси можуть бути об'єднані під терміном культурна спадщина, визначення якого дано в Законі України «Про охорону культурної спадщини».

2. Сьогодні, ґрунтуючись на десятках проведених українськими та зарубіжними вченими в галузі оцінки історико-культурної спадщини, найбільш успішним є метод Катерини Поливач. Він дозволяє виявити найбільш ефективні і перспективні ділянки для використання історичного та культурного потенціалу, можливості в регіоні, оцінити його привабливість для потенційних інвесторів, виявити проблемні точки, проаналізувати причини цих проблемних ситуацій і внести свій вклад в розробку рекомендацій для підвищення ефективності використання історико-культурного потенціалу. Крім того, ми пропонуємо доповнити цю методологію додатковими коефіцієнтами для оцінки щодо збереження, важливості та стану пам'яток історії.

3. Дерев'яні церкви Карпатського регіону включені до списку пам'яток Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. У 2013 році до цього списку було додано 16 унікальних дерев'яних українських церков у Польщі, у тому числі 8 в Україні. Ґрунтуючись на нашій оцінці сакральних пам'яток Карпатського регіону, кожен із них має достатній потенціал для туристичної діяльності. Нині, в першу чергу, важливо враховувати дерев'яні храми Закарпатської, Івано-Франківської та Львівської областей, які також є об'єктами Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. Аналіз організації екскурсійної діяльності сакральними місцями в Польщі показав, що вона ними здійснювалася на державному рівні ще до того, як ці локації були включені до Списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. Польський уряд вже до того розробив маршрут унікальної дерев'яної архітектури і в 2001 році був запропонований маршрут «Шлях дерев'яного зодчества» (1500 км і 507 дерев'яних сакральних пам'яток).

4. Оцінка загальної кількості пам'яток історії та культури Чернівецької області показала, що Кіцманський, Хотинський, Заставнівський регіональні центри та місто Чернівці забезпечені краще пам'ятками історії та культури, що перевищує середній показник по регіону (106). З урахуванням коефіцієнта охоронюваного статусу середня загальна оцінка історико-культурної спадщини регіону в даний час еквівалентна 90 об'єктам. Великий показник цього значення зосереджений у районах Прут-Дністровського краю разом з містом Чернівці – 139,8: Заставнівський (143,9), Хотинський (153,3) та Кіцманський (168) центри. Новоселицький також належить до них, але більша частина зазначених пам'яток знаходиться в долині річки Прут. У зв'язку із цим, на наш погляд, в цьому районі Прутсько-Дністровської височини слід приділяти більше уваги формуванню туристичних турів, пов'язаних з використанням ресурсів культурної спадщини регіону.

5. Розрахований модифікований показник щільності забудови, що мають національне значення, в середньому становить 0,144. Виходячи з цього, ми виявили, що лише 4 регіональні підрозділи перевищили заявлені середні показники. Серед них Чернівецький (0,400) район, Путильський (0,249), Герцаївський (0,222) та Кіцманський (0,241) центри в ньому та Вижницькому адміністративному районі. Хотинський осередок за концентрацією забудови пам'яток значно відстає від середнього по області.

6. Вивчивши потенціал архітектурних пам'яток національного значення за районами, можна виділити місто Чернівці як безперечного лідера за 3 розглянутими показниками (до 3). Середня сукупна величина всіх рейтингів у Чернівцях становить 19, які не перевищують (за обернено пропорційною складовою) 6 інших близьких за значенням осередків: Кіцманський, Герцаївський, Путильський, Заставнівський, Хотинський.

7. Квест-екскурсії можна розглядати як новий та інноваційний напрямок для розвитку привабливості та реклаमाції регіону в туристичній та екскурсійній діяльності. Особливість їх форми нестандартна, туристи самі виконують свої функції (використовуючи раніше отримані знання). Маршрут екскурсії – це те, що в кожній точці турист може знайти об'єкт, різні завдання, загадки, головоломки, ребуси і т. і. Виходячи з цих міркувань, ми запропонували екскурсію «Чернівці австрійські у міській культурі та архітектурі». Апробація для проведення екскурсій в цій формі

демонструє, що учасники розвивають командний дух, поділяють відповідальність за виконувану роботу, дружні відносини, діляться аналітичними і комунікативними знаннями і навичками, а екскурсовод виконує не тільки свої прями обов'язки, але й творчі та організаційні.

8. Сьогодні на Чернівецьку область покладаються величезні сподівання на організацію туристичної діяльності з використанням історичних та культурних ресурсів її спадщини. Ми запропонували власний туристичний маршрут на основі точкової оцінки забезпечення історико-культурними ресурсами Чернівецької області. Критерієм їх розподілу була оцінка історичного та культурного потенціалу вищих за середні значення регіону. За результатами рейтингової таблиці основні місця займають наступні осередки та їхні регіональні центри: Герцаївський, Кіцманський, Заставнівський, Хотинський, Кельменецький. Значні можливості також пов'язані з територією Верховинсько-Буковинських Карпат, які мають тенденцію тяжіння до меж Вижницького району. Всього ми розробили для Чернівецької області 6 тематичних невеликих екскурсій, спрямованих на підвищення конкурентоспроможності туристичної галузі за рахунок використання її історико-культурної спадщини в регіонах.

9. Чернівецька область володіє потужним, але в той же час нереалізованим потенціалом історичної та культурної спадщини, що відноситься до різних часів і культурних епох. Це дає доволі важливе підґрунтя нагального застосування історичних і культурних пам'яток для підвищення привабливості туристичного продукту в популярному з-поміж туристів напрямку Карпатського рекреаційно-туристичного регіону загалом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Закон України «Про охорону культурної спадщини» від 08.06.2000 № 1805-III зі змінами і доповненнями. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1805-14>
2. Мицак Х. Історико-культурна спадщина Чернівецької області та особливості її використання в туристичній діяльності // Збірник студентських наукових праць Чернівецького торговельно-економічного інституту КНТЕУ. Чернівці: ЧТЕІ, 2017. Вип. XXI. С. 143-145
3. Поливач К. А. Історико-культурна спадщина як фактор розвитку регіонів та населених міст України // Укр. геогр. журн. 2005. №1. С. 55-62
4. Поливач К. А. Методичні підходи до оцінювання культурної спадщини // Укр. геогр. журн. 2006. №2. С. 28-34
5. Поливач К. А. Методика дослідження характеру і ступеню впливу культурної спадщини на розвиток регіонів // Географія і сучасність. Зб. наукових праць Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. К.: Вид-во Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. 2007. Вип. 16. С. 42-49
6. Божук Т. Методичні аспекти оцінювання релігійних об'єктів для туристичного використання // Наук. зап. ТНПУ ім. В. Гнатюка. Серія: Рекреаційна географія і туризм. Тернопіль: В-во ТНПУ, 2009. Вип.2. С. 90-95
7. Гищук Р. М. Потенціал історико-культурних пам'яток Чернівецької області в контексті розвитку туристично-екскурсійної діяльності // Матеріали Міжнародної наукової конференції «Від географії до географічного українознавства: еволюція освітньо-наукових ідей та пошуків (до 140-річчя започаткування географії у Чернівецькому національному університеті ім. Ю. Федьковича)» (11-13 жовтня, м. Чернівці, 2016). Чернівці: ЧНУ, 2016. С. 125-127
8. Король О. Організація екскурсійного обслуговування в туризмі. Методичний посібник [Електронний ресурс]. Чернівці-Сучава: ЧНУ-Сучавський університет ім. Ш.-чел-Маре, 2015. 318 с. URL: <https://drive.google.com/file/d/1Wjt1VRcqHqKINg3qxSgitF7CbeWLIQpL/view>
9. Nyshchuk Roman, Pylypets' Olexandra Transport Accessibility as Factor of Excursion Tourism Development (Case of Chernivtsi, Ukraine) // Часопис соціально-економічної географії. Харків. Вип. 20 (1). 2016. С. 91-96

10. Nyshchuk Roman Transport access as necessary supposition of excursion tourism development [Електронне видання] / R. Nyshchuk, O. Pylypets' // Туристичний, готельний і ресторанний бізнес: інновації та тренди: тези. Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 7 квіт. 2016 р.) / відп. ред. А.А. Мазаракі. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2016. С. 61-63
11. Поливач К. А. Методика дослідження характеру і ступеню впливу культурної спадщини на розвиток регіонів // Географія і сучасність. Зб. наукових праць Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. К.: Вид-во Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. 2007. Вип. 16. С. 42-49
12. Поливач К.А. Культурна спадщина та її вплив на розвиток регіонів України (суспільно-географічне дослідження) : автореферат дис. на здобуття наук. ступеня канд. географічних наук: спец. 11.00.02 «Економічна та соціальна географія». Київ, 2007. 24 с.
13. Кифяк В. Ф. Організація туристичної діяльності в Україні: навчальний посібник. Чернівці : Книги-XXI, 2003. 300 с.
14. Закон України «Про туризм» // Відомості Верховної Ради України. 1995. № 31. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/324/95-вр>
15. Тарас Я. Сакральна дерев'яна архітектура України (X-XXI ст.). URL: <http://nz.ethnology.lviv.ua/archiv/2015-1/6.pdf>
16. Яремчук А. В. Оцінка сакральних пам'яток національного значення в Чернівецькій області // Збірник студентських наукових праць. Чернівці: ЧТЕІ. №21. 2017. С. 122-124
17. Немець Л., Моштаківа Н. Культурна спадщина Луганської області // Часопис соціально-економічної географії: Міжрегіон. зб. наук. праць. Харків: ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2009. Вип. 7 (2). С. 144-152.
18. Сандуляк І. Старожитності Північної Буковини як туристичні об'єкти // Питання стародавньої та середньовічної історії, археології й етнології: зб. наук. праць. Чернівці: Прут, 2009. Т. 1 (27). С.102-110.
19. Боднарюк Б., Сандуляк І. Туристичні маршрути Буковини та Чернівців у 20-х–30-х рр. ХХ ст. // Буковинський журнал, 2008. №3. С. 156-166.

20. Скутар Т.Д. Біосоціальні рекреаційно-туристичні ресурси Чернівецької області // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих науковців [Регіон-2014: суспільно-географічні аспекти], (Харків, 3-4 квітня 2014 р.) / [Гол. ред. колегії Л.М. Нємець]. Харків: ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2014. С.243-245.
21. Барвіста Буковина. Горизонти цільового туризму / [Бузинський М.Д., Никирса М.Д., Коржик В.П., Бучко Ж.І.]. Чернівці: Прут, 2009. 152 с.
22. Скутар Т. Історико-культурні туристичні ресурси як основа розвитку пізнавального туризму в Чернівецькій області. Буковинський вісник державної служби та місцевого самоврядування. URL: <http://buk-visnyk.cv.ua/naukova-dumka/727/>
23. Юхновська Ю.О. Вплив розвитку культурно-історичної спадщини на економічний розвиток туристичної галузі України. Серія: Економіка та підприємництво, 2019 р., № 6 (111). С. 55-59
24. Заповідники // Офіційний сайт Міністерства культури України. URL: <http://mincult.kmu.gov.ua>
25. Історико-культурні заповідники України / Подорож Україною. URL: <http://podorozh.info>
26. Реєстри пам'яток. Чернівецька область [Електронний ресурс] / упор. А. Бондаренко. – Режим доступу до джерела: http://wikilovesmonuments.org.ua/listy_pamiatek/http://wikilovesmonuments.org.ua/listy_pamiatek/
27. Krool V. Historical and Cultural Heritage of the Region and Its Opportunities in Tourism and Excursion Activities (Case of Chernivtsi Region, Ukraine) / Volodymyr Krool, Anatolii Vdovichen, Roman Nyshchuk // GeoJournal of Tourism and Geosites, Year XI, vol. 23, no. 3, 2018, p.808-823
28. Гищук Р., Хитрова О., Крецький О. Квест-екскурсія як новий напрям розвитку туристичної привабливості та популяризації євро регіону «Верхній Прут» // Сучасний стан та перспективи розвитку туризму: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Чернівці, 2-4 травня 2018 р. Чернівці: ПБКФ «Технодрук», 2018. С. 74-76

29. Лашкевич М., Бойко І. Запрошуємо на екскурсії Чернівцями. Путівник. Чернівці : Прут, 2008. 176 с.
30. Селезінка В. Місто моєї любові. Чернівці: в-во «Крайової освіти», 2002. Ч.1. 350 с.
31. Селезінка В. Місто моєї любові. Чернівці: в-во «Крайової освіти», 2006. Ч.2. 420 с.
32. Чеховський І. Прогулянка Чернівцями та Буковиною. Путівник. К.: Балтія-Друк, 2008. 268 с.
33. Гатрич І. Оцінка історико-культурного потенціалу Чернівецької області як базового напрямку розвитку туристичної привабливості та популяризації регіону. VII студентська наукова Інтернет-конференція «Сучасні інноваційні технології у сфері готельно-ресторанного господарства» (16 травня, 2024 року). ЧТЕІ ДТЕУ, м. Чернівці

ДОДАТКИ

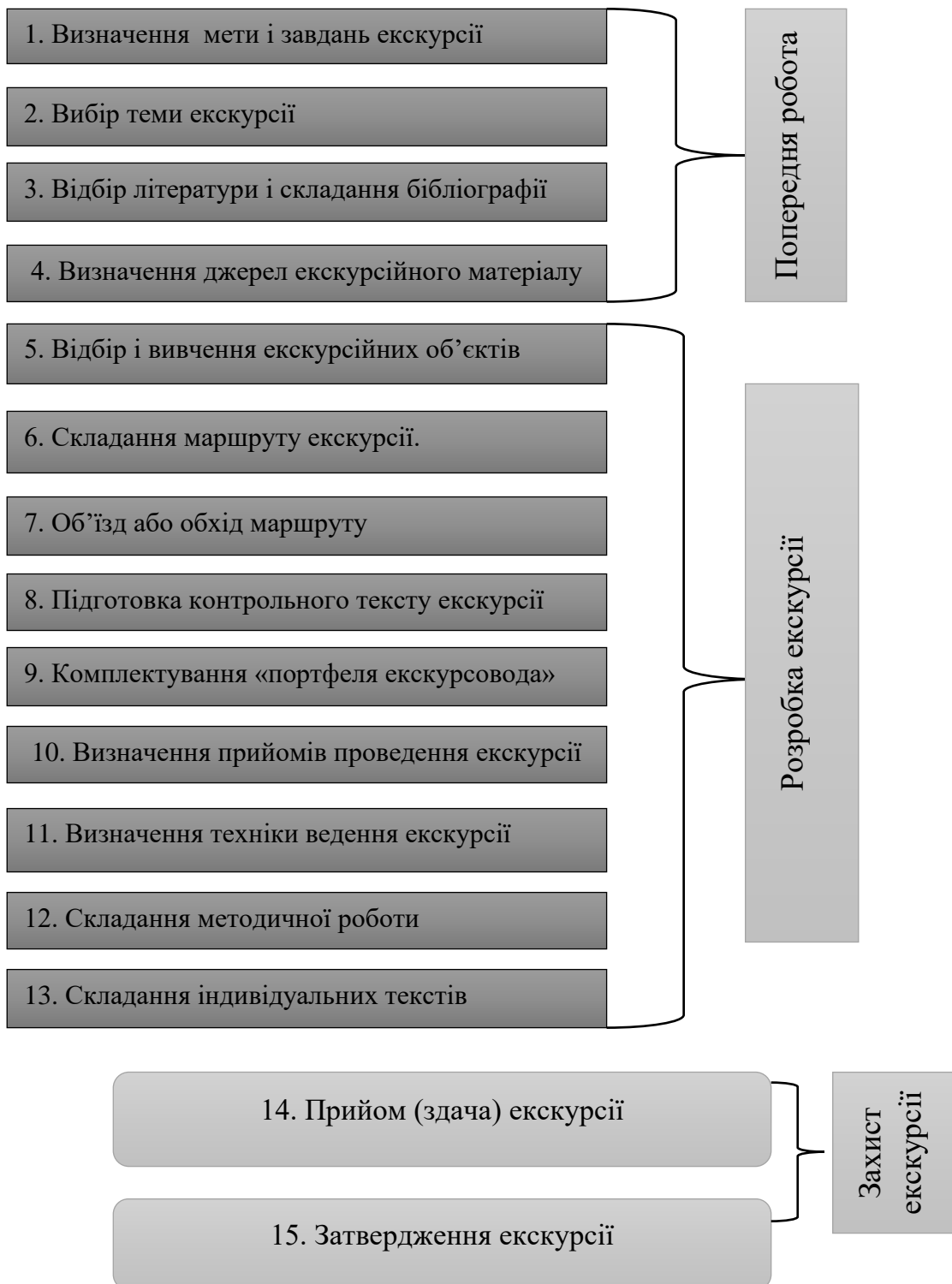

Рис. 1.2. Етапи створення екскурсії

Вимоги до екскурсовода

Екскурсовод повинен знати:	Екскурсовод повинен вміти:
<ul style="list-style-type: none"> - Нормативну базу і стандарти надання екскурсійних послуг; - Історію, культуру, географію регіону; - Основні екскурсійні об'єкти, в тому числі експозиційний матеріал музеїв та виставково-культурних центрів; - Правила обслуговування екскурсійних маршрутах; - Схему дій на випадок непередбачуваних ситуацій; - Іноземну мову (основної клієнтури). 	<ul style="list-style-type: none"> - використовувати методичні прийоми показу, розповіді та спеціалізовані методичні прийоми та прийоми техніки ведення екскурсії; - працювати в складі групи над створенням нової екскурсії та складати індивідуальний текст екскурсії; - оформлювати необхідну документацію та складати звіти; - користуватися спеціалізованою термінологією; - надавати першу медичну допомогу;
Екскурсовод повинен володіти	Екскурсовод забор'язаний:
<ul style="list-style-type: none"> - основами протоколу та етикету; - граматиною та стилістикою мови; - теорією міжособистісних комунікацій; - технікою публічних виступів; - основами психології; - основами конфліктології; - основами організаційної культури; - основами педагогіки; - основами логіки; 	<ul style="list-style-type: none"> - постійно вдосконалювати знання та навички з професійної майстерності; - виконувати правила внутрішнього трудового розпорядку; - виконувати правила і норми охорони праці.

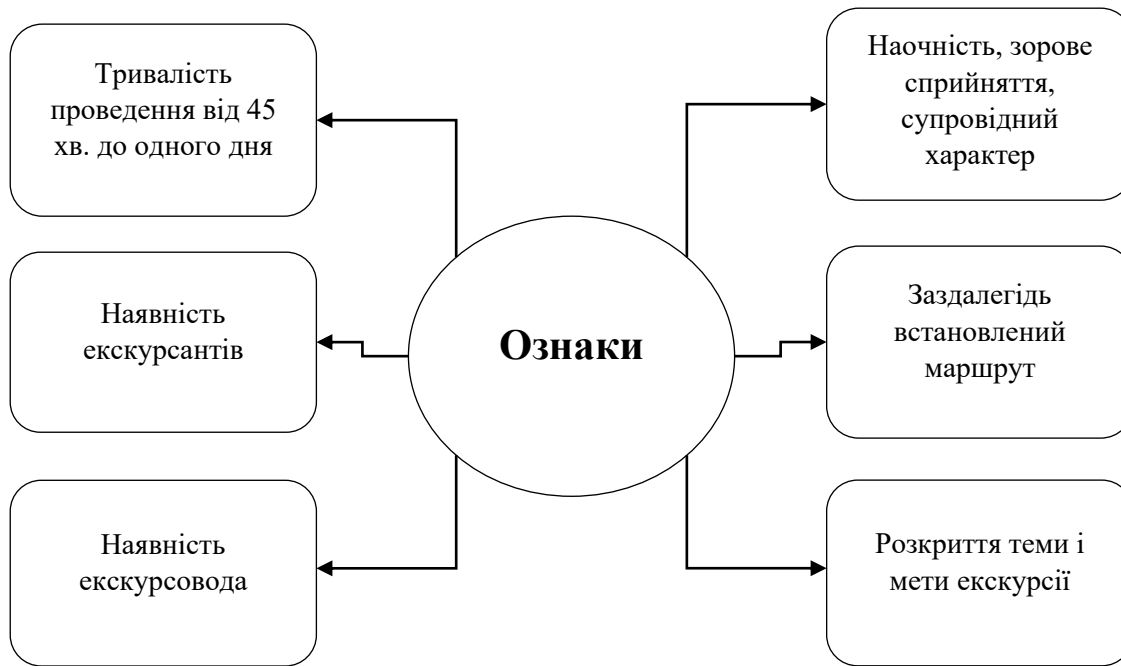

Рис. 1. Ознаки екскурсії

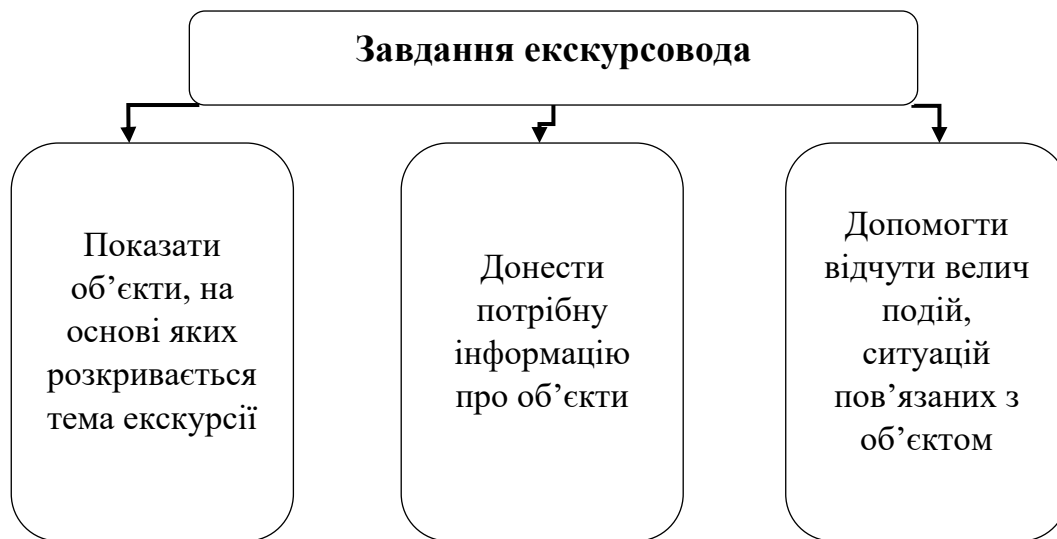

Рис. 2. Завдання екскурсовода

Рис. 3. Професійні якості притаманні екскурсоводу

ДОДАТОК Д

Таблиця 1

Методика оцінки культурної спадщини територій

Методика оцінки КС регіону (в умовах України – адміністративної області)	Методика оцінки КС території (в умовах України – адміністративного району, міста, планувальної зони)
Етапи оцінювання та їх стислий зміст	
I. Формулювання мети:	
оцінка КС з погляду її визначення як ресурсу розвитку території	
II. Визначення структури (об'єктів, територій та явищ) культурної, в тому числі нематеріальної спадщини, які підлягають оцінюванню	
<ul style="list-style-type: none"> • об'єкти матеріальної КС • об'єкти нематеріальної КС • території КС • об'єкти соціокультурної інфраструктури 	
III. Формулювання критеріїв та визначення показників оцінювання згідно з метою дослідження, масштабом та властивостями об'єкта	
<i>Оцінка за показниками просторового аналізу розміщення об'єктів КС з урахуванням їх значимості (за категоріями всесвітнього, національного та місцевого значення)</i>	
<ul style="list-style-type: none"> • показник кількості об'єктів КС (за категоріями значення) території (розрахунок часткових рейтингових оцінок) 	
<ul style="list-style-type: none"> • показник концентрації об'єктів КС (за категоріями значення) на одиницю площі (населення) території (розрахунок часткових рейтингових оцінок) 	
<ul style="list-style-type: none"> • модифікований показник концентрації об'єктів КС (W): $W = V/B \ln B$, де W - модифікований показник; V – абсолютний показник кількості об'єктів; $B = \sqrt{SP}$ (S – площа досліджуваної території; P – кількість населення території) (розрахунок часткових рейтингових оцінок) 	
<ul style="list-style-type: none"> • коефіцієнт локалізації об'єктів КС (K лок): $K_{лок} = C_{кс} / C_s$, де $C_{кс}$ - питома вага території за кількістю об'єктів КС; C_s - питома вага території за площею (розрахунок часткових рейтингових оцінок) 	
<i>Оцінка за показниками різноманіття та атрактивності об'єктів КС</i>	
<ul style="list-style-type: none"> • коефіцієнт різноманіття об'єктів КС території ($K_{різн.}$), де $K_{різн.} = \sum (n_1 + \dots + n_i)$, де $n_1 \dots n_i$ – види об'єктів КС на певній території, (розрахунок часткових рейтингових оцінок) 	
IV. Отримання інтегральних оцінок	
Інтегральні показники отримують із застосуванням методу додавання часткових показників. Порівняння територій одна з одною забезпечується шляхом ранжування (розподілу за місцями або рейтингом). Ранжування здійснюється прямим методом, коли місця визначаються безпосередньо за величиною показників, або непрямим методом, коли місця визначаються за відхиленнями від обраного стандарту	
V. Можливі напрямки використання	
Ранжування територій згідно рейтингової оцінки культурної спадщини та виявлення найбільш ефективних з огляду на потенціал використання спадщини	
Зонування (районування) територій – відповідно до угруповання рейтингів, отриманих після інтегрування або підсумкового ранжування (наприклад, в інтервалах високого, середнього та низького рівня оцінки спадщини)	
VI. Визначення напрямів застосування:	
<ul style="list-style-type: none"> • обґрунтування стратегічних цілей розвитку та прогнозу перспективної спеціалізації регіонів (районів, міст) • обґрунтування концепцій (стратегій) і програм охорони КС, програм розвитку культурного туризму, пропозицій до програм соціально-економічного розвитку відповідних територій тощо з метою реалізації ІКП території. 	

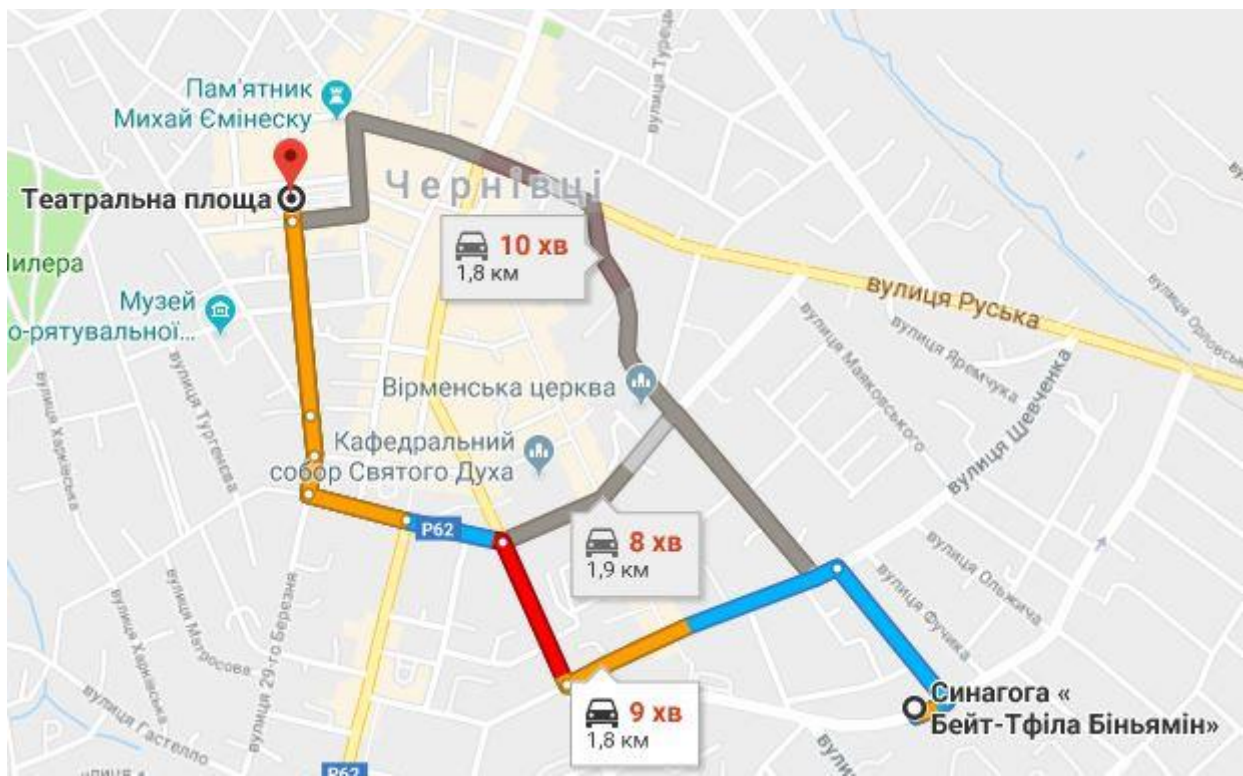
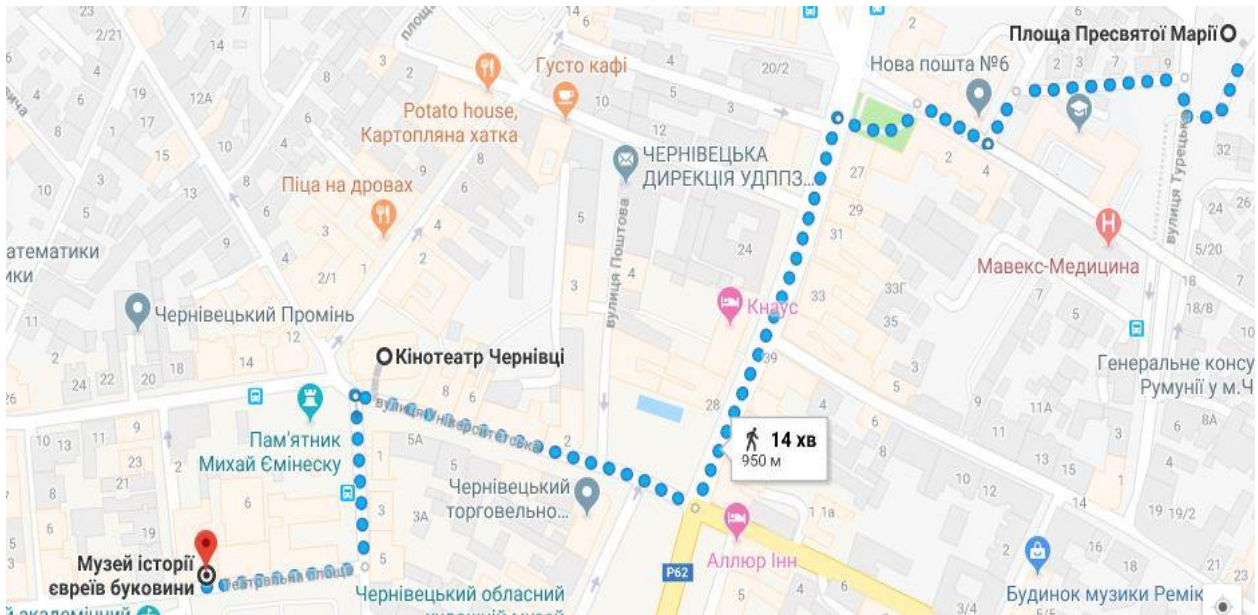
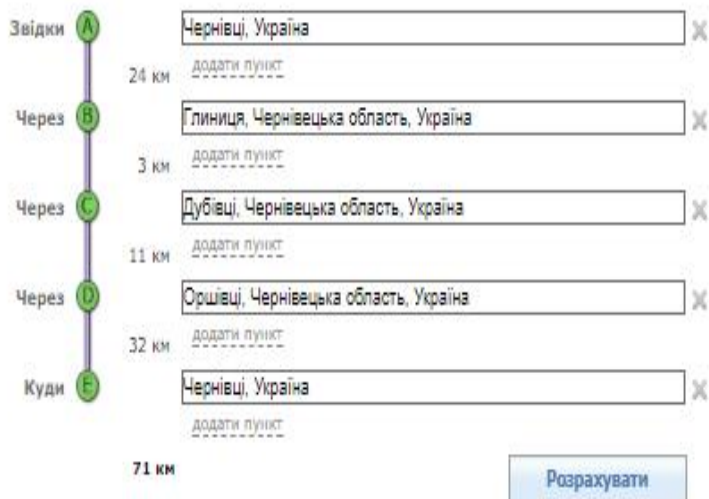

Рис. 1. Екскурсійний маршрут «Малим Єврейським Ватиканом»

Технологічна карта екскурсійного маршруту
«Малим Єврейським Ватиканом»

Зупинки	км	час в дорозі	час приб.	час відпр.	Пам'ятка, (екскурсійний об'єкт)	Вказівки	
						Організаційні	Методичні
Чернівці	0	-	9:00	10:00	Садгірська Синагога, вул. Я. Мудрого, 182	Група ознайомлюється з будівлею всередині та територією синагоги	Використовується прийом показу, надається екскурсійна довідка
Чернівці	9,2	00:20	10:20	10:45	Єврейський цвинтар («Стіна плачу»), вул. Зелена, 13	Група заходить через центральний вхід, відвідує могили єврейського міського голови міста, Едуарда Рейсса (1905-1907); юдейського поета та автора Еліезер Штейнбарг, головного Рабина громади, депутата Райхсрату і Ландтагу.	Використовується прийом показу, надається екскурсійна довідка
Чернівці, пішки по вул. Шкільній, Бетховена, Заньковецької	1,9	00:05	10:50	11:00	Міква, (площа Пресвятої Марії)	Група ознайомлюється із місцем басейну для ритуального купання євреїв	Надається екскурсійна довідка
Чернівці	0,75	00:11 хв.	11:11	11:20	Темпль, вул. Університетська, 10	Група оглядає будівлю ззовні, автобус очкує на вул. Лисенка	Надається екскурсійна довідка
Чернівці, пішки до Театральної пл. по вул. С. Бандери	0,25	00:05 хв.	11:25	12:30	Єврейський Народний дім (сучасний музей історії євреїв Буковини), пл. Театральна, 5/4	Група ознайомлюється з будівлею та її залами й експонатами всередині. Організовується харчування в ресторані «Rita Steinberg»(1 год.)	Використовується прийом показу, надається екскурсійна довідка
Чернівці, переїзд на вул. Л. Кобилиці	1,6	00:15 хв.	13:45	14:15	Бейт-Тфіла Біньямін, вул. Л. Кобилиці, 55	Група ознайомлюється з будівлею всередині	Використовується прийом показу, надається екскурсійна довідка
Вижниця	75,6	1:30	15:45	16:45	Головна Синагога, пл. Ринок	Група ознайомлюється з будівлею ззовні, стає до синагоги боком, щоб оглядати одночасно пл. Ринок. Вільний час	Використовуються прийоми попереднього огляду та опису, надається екскурсійна довідка
Лужани	57,4	1:00	17:45	17:55	Успенська (Вознесенська) церква, (48°21'49'' пн.ш., 25°46'43'' сх.д.)	Група ознайомлюється з будівлею ззовні	Використовуються прийоми попереднього огляду та опису, надається екскурсійна довідка
Чернівці	15,9	00:35	18:30	-	-	Група доставляється в ресторан «Kosher-organic» на вечерю	-
Всього	162,6	4 год. 01 хв.	-	-	4 год. 19 хв. на огляд екскурсійних об'єктів	-	-

Відстань за маршрутом Чернівці (UA) – Глиниця (UA) – Дубівці (UA) – Оршівці (UA) – Чернівці (UA) ~ 71 км, приблизний час у дорозі ~ 1 год 50 хв

[перевезти вантаж](#) [попутний транспорт Чернівецька область](#) [попутні вантажі Чернівецька область](#)

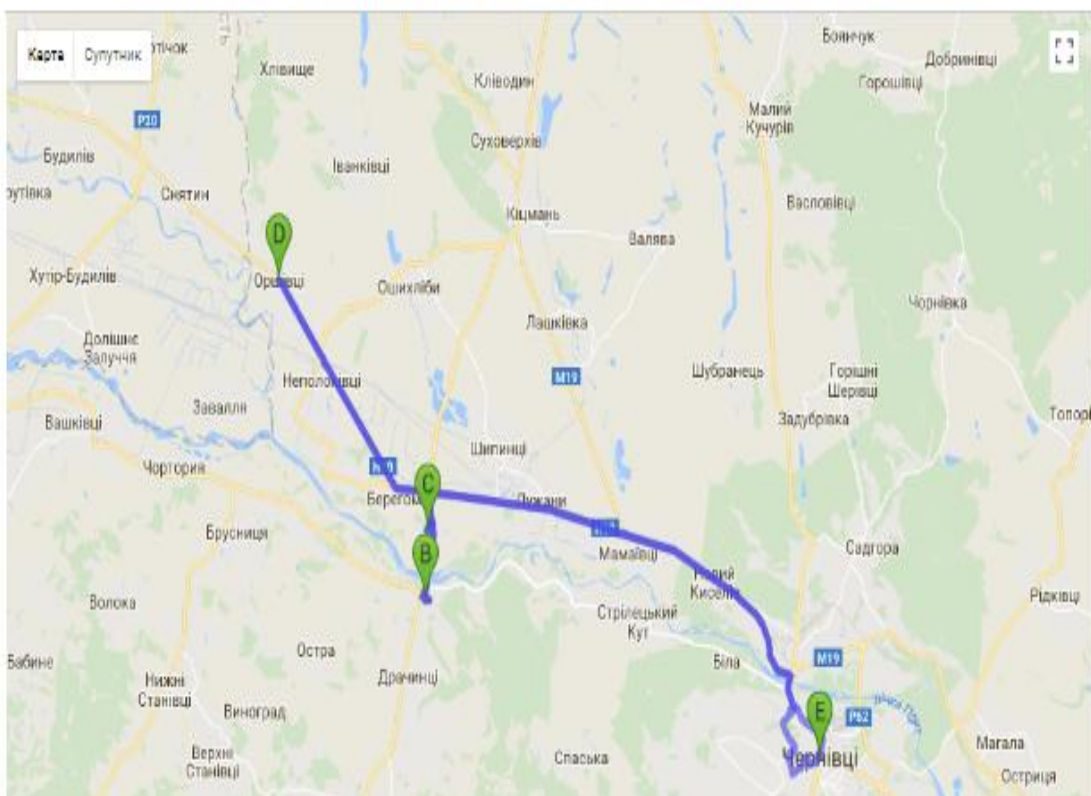

Рис. 2. Екскурсійний маршрут « Храмами великого Коцмана та його присілками»

**Технологічна карта екскурсійного маршруту «Храми великого
Коцмана та його присілками»**

Зупинки	К м.	Час в дорозі (хв.)	Час прибуття	Час відправлення	Пам'ятка (екскурсійний об'єкт)	Датування	Примітка
Чернівці	-	-	-	9:00	-	-	-
Глиниця	24	45	9:40	10:20	Успенська церква	1786	-
Дубівці	3	10	10:30	11:00	Успенська церква	1775	-
Оршівці	11	15	11:15	12:45	Церква Успіння Пресвятої Богородиці	1758	Обід на природі
Чернівці	32	20	13:30	-	-	-	
Всього	71	1:50 хв	-	-	1 год. 40 хв. На огляд екскурсійних об'єктів	-	-

Відстань Львів – Жовква – Потелич – Львів ~ 140 км

Звідки	A	<input type="text" value="Львів, Україна"/>	X
		30 км додати пункт	
Через	B	<input type="text" value="Жовква, Львівська область, Україна"/>	X
		40 км додати пункт	
Через	C	<input type="text" value="Потелич, Львівська область, Україна"/>	X
		70 км додати пункт	
Куди	D	<input type="text" value="Львів, Україна"/>	X
		додати пункт	
		140 км	
			<input type="button" value="Розрахувати"/>

Відстань за маршрутом Львів (UA) – Жовква (UA) – Потелич (UA) – Львів (UA) ~ 140 км,
приблизний час у дорозі ~ 3 год 3 хв

[перевезти вантаж](#) [попутний транспорт Львівська область](#) [попутні вантажі Львівська область](#)

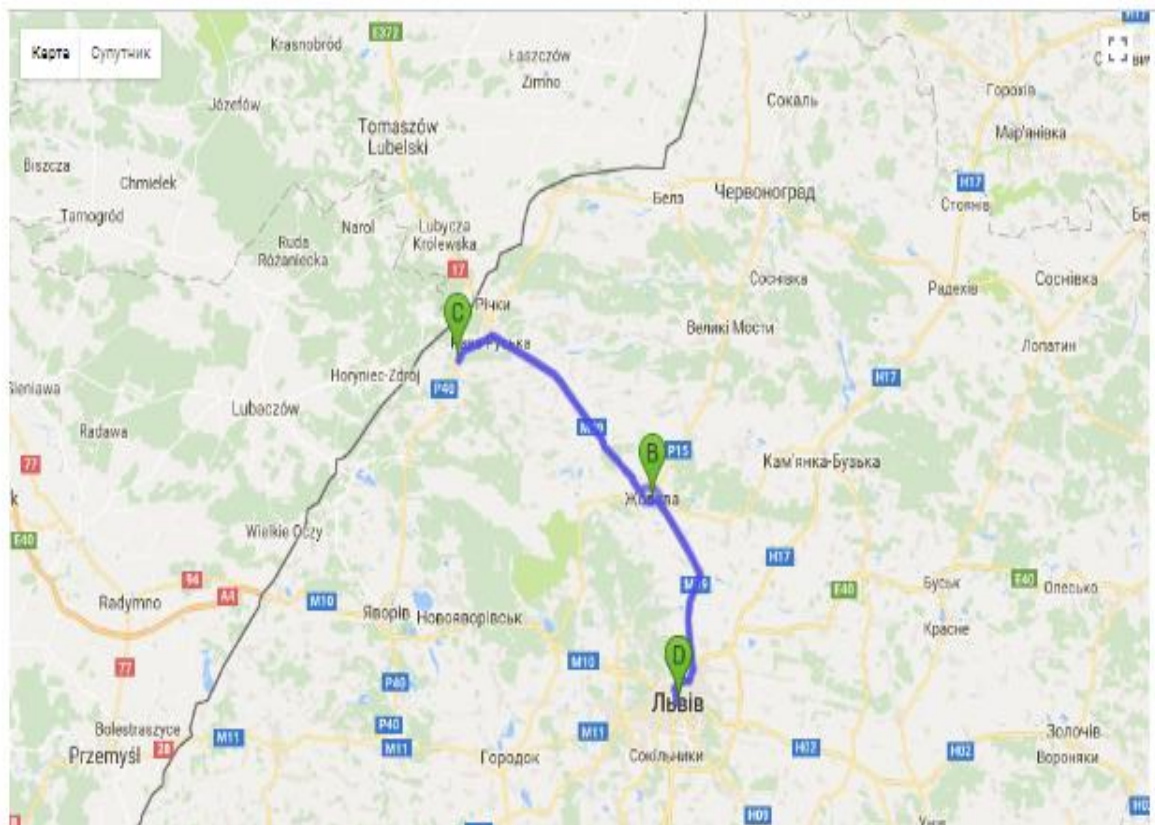

Рис. 3. Екскурсійний маршрут «Стежками ЮНЕСКО»

Технологічна карта маршруту «Стежками ЮНЕСКО»

Зупинки	км	Час в дорозі (хв)	Час прибуття	Час відправлення	Пам'ятка (екскурсійний об'єкт)	Датування	Примітка
Львів	-	-	-	09:00	-	-	-
Жовква	30	40	9:40	10:40	Церква Святої Трійці	1720 р.	Світова спадщини ЮНЕСКО
Потелич	40	50	11:30	13:30	Церква Святого Духа	1502 р.	Світова спадщини ЮНЕСКО
Львів	70	1:40	14:40	-	-	Обід	
Всього	140	3:10	-	-	-	-	-

Відстань Чернівці — Топорівці — Рідківці — Чернівці ~ 42 км

Звідки A	Чернівці, Україна	✕
Через B	Топорівці, Новоселицький р-н, Чернівецька область, Україна	✕
Через C	Рідківці, Чернівецька область, Україна	✕
Куди D	Чернівці, Україна	✕

20 км
7 км
14 км
42 км

Розрахувати

Відстань за маршрутом Чернівці (UA) — Топорівці (UA) — Рідківці (UA) — Чернівці (UA) ~ 42 км, приблизний час у дорозі ~ 1 год 17 хв

[перевезти вантаж](#) [попутний транспорт Чернівецька область](#) [попутні вантажі Чернівецька область](#)

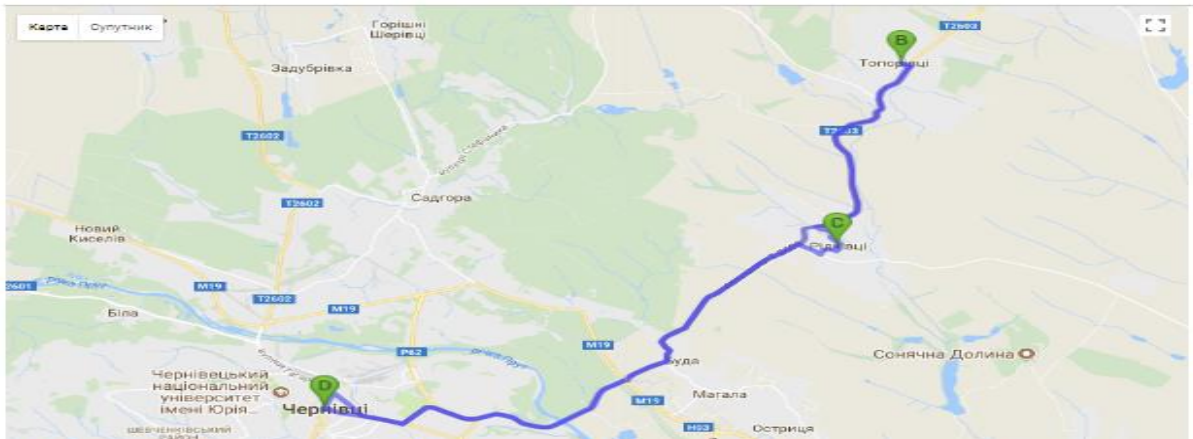

Рис. 4. Екскурсійний маршрут «Дорогою до Святого Іллі Пророка»

Технологічна карта екскурсійного маршруту

«Дорогою до святого Іллі Пророка»

Зупинки	Км.	Час в дорозі (хв.)	Час прибуття	Час відправлення	Пам'ятка (екскурсійний об'єкт)	Датування	Примітка
Чернівці	-	-	-	10:00	Музей під відкритим небом		Зустріч з гідом
Монастир «Гореча»	1	10	10:10	11:10	Різдва Пресвятої Богородиці чоловічий монастир «Гореча»	1712	Перехід по березі Прута
Топорівці	20	30	11:40	12:40	Іллінська церква	1560	Перший храм села
Топорівці					Іллінська церква №2	1910	Нова церква
Рідківці	7	10	12:50	13:30	Вознесенська церква	1906	Перша церква в стилі модерн
Рідківці	1	10	13:40	14:20	Греко-католицька церква	XX ст.	Пішохідний перехід
Чернівці	14	20	14:40	-	Музей під відкритим небом	-	Екскурсія для зацікавлених
Всього	42	1:20	-	-	3 год. 30 хв	-	

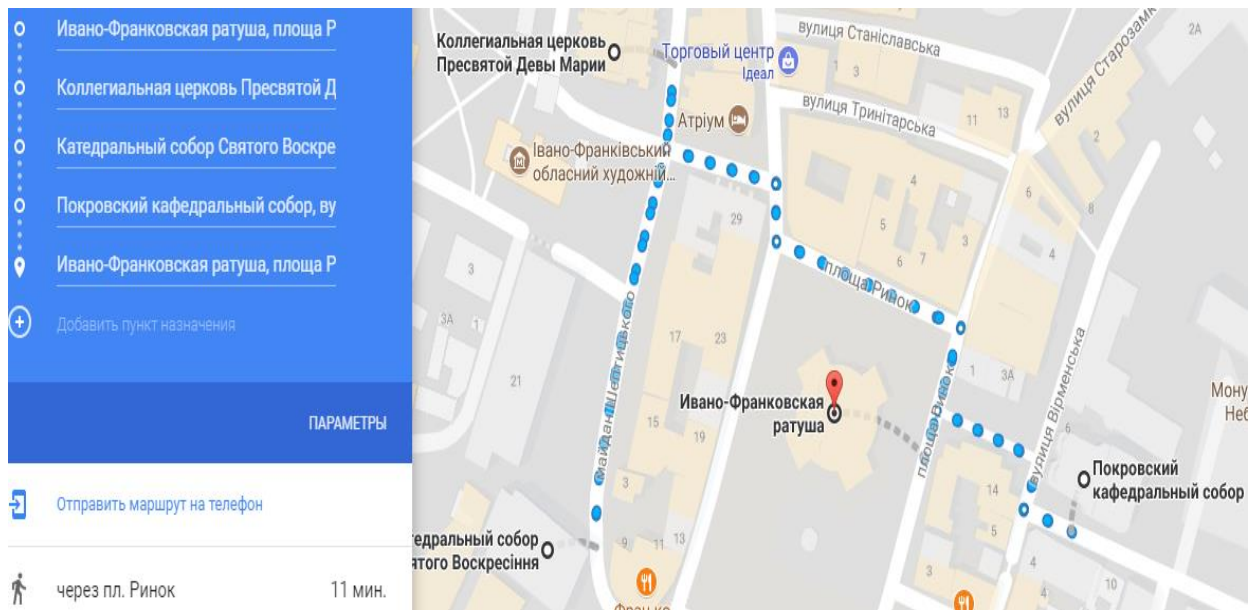

Рис. 5. Екскурсійний маршрут «Сакральними пам'ятками Станиславова»

Таблиця 5

**Технологічна карта екскурсійного маршруту
«Сакральними пам'ятками Станиславова»**

Зупинки	Час прибуття	Час відправлення	Пам'ятка (екскурсійний об'єкт)	Датування	Примітка
Площа Ринок	-	10:00	Площа Ринок	-	Зустріч з гідом
Колегіальний Собор Пресвятої Діви Марії	10:15	11:00	Колегіальний Собор Пресвятої Діви Марії	1672	
Вірменський костел	11:10	11:55	Кафедральний собор Покрови Пресвятої Богородиці	1700	
Костел Єзуїтів	12:05	12:50	Собор Святого Воскресіння	1763	

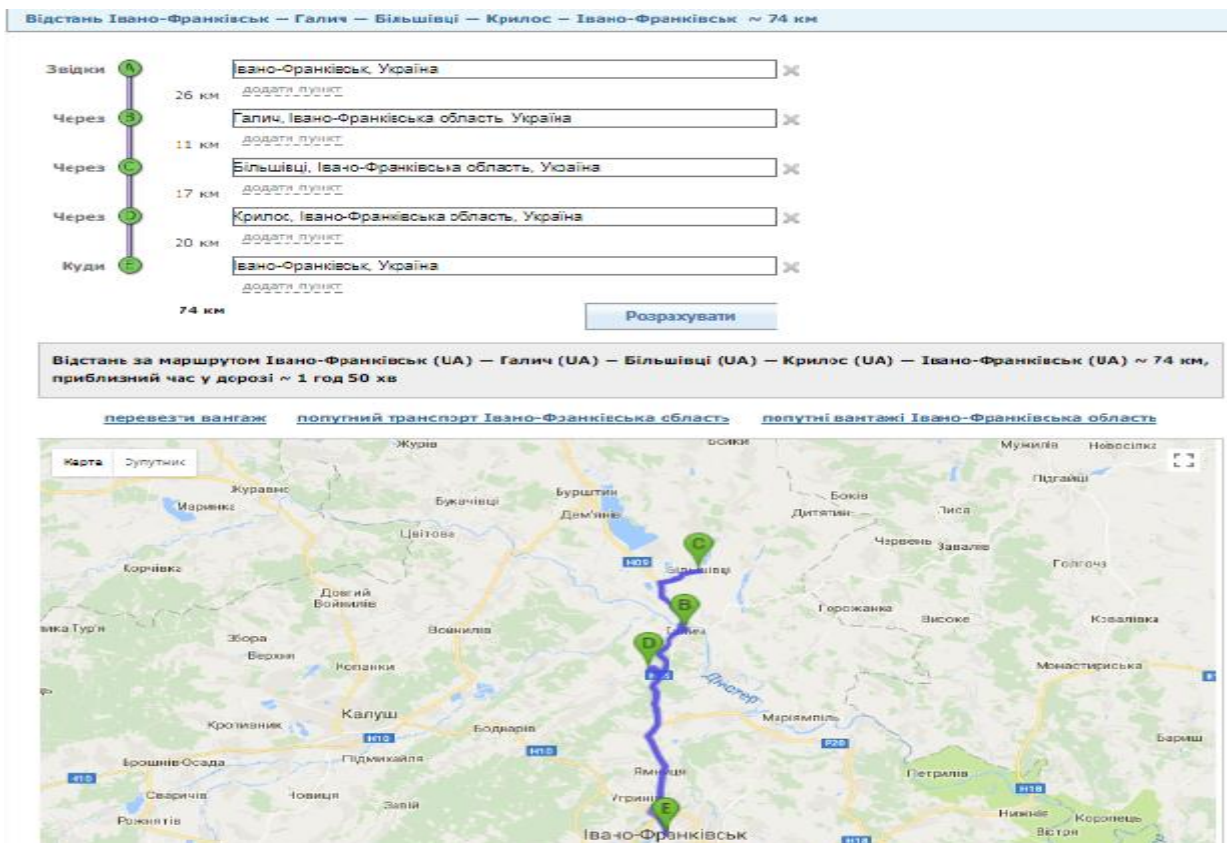

Рис. 6. Екскурсійний маршрут «До Галича за сіллю та вірою»

Таблиця 6

Технологічна карта екскурсійного маршруту «До Галича за сіллю та вірою»

Зупинки	Км.	Час в дорозі (хв.)	Час прибуття	Час відправлення	Пам'ятка (екскурсійний об'єкт)	Датування	Примітка
Івано-Франківськ		-	-	09:00	-	-	Зустріч з гідом
Галич	26	40	09:50	09:30	Церква Різдва Христового	13-15 ст.	-
Галич	-	-	-	10:45	Центр міста	-	Оглядова екскурсія Галича
Більшівці	11	20	11:05	11:35	Костел Кармелітів	1624	-
Крилос	17	25	12:00	13:40	Церква Успіння Пресвятої Богородиці	16 ст.	Обід на природі
Івано-Франківськ	20	40	14:30	-	-	-	-
Всього	74	2:05	-	-	-	-	-

**Сакральні об'єкти Польщі та України, віднесені до Всесвітньої спадщини
ЮНЕСКО**

Польща

1. Церква Різдва Пресвятої Богородиці - греко-католицька парафіяльна церква, збудована ще у 1615 р. в с. Хотинець (Польща). Внесена до Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО разом з іншими дерев'яними церквами Польщі та України. Вона вважається однією з небагатьох діючих храмів, які пережили війну. Церква повністю зроблена з дерева, із зрубу.
2. Церква Архангела Михаїла — давній храм Польської православної церкви в с. Туринське, виконаний у лемківському стилі. Як і храм Пресвятої Богородиці, також внесена до Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, а також до списку об'єктів на “Шляху дерев'яної архітектури в Підкарпатському воєводстві”.
3. Церква святої Параскеви, дерев'яна, збудована в першій половині XVII ст. Як і попередні храми, також входить до Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО.
4. Церква святої Параскеви у с. Квятонь — це колишній греко-католицький храм, збудований в другій половині XVII ст. Вважається, одним з найбільш збережених дерев'яних храмів, який виконаний в лемківському стилі.
5. Церква Покрова Пресвятої Богоматері — церква в с. Овчари, збудована у 1653 р. і вважається однією з найдавніших церков та належить до найкращих взірців лемківського стилю. Використовується, як греко-католиками, так і римо-католиками..
6. Церква святого Якова — колишній греко-католицький храм в с. Поворозник. Вважається класичним взірцем лемківського стилю. Сам храм оточений кам'яними мурами зі статуями святих.
7. Церква Архангела Михаїла — греко-католицький дерев'яний храм у с. Брунари 1830 р. Давній, належить до взірця класичного лемківського зодчества.
8. Церква Архангела Михаїла в с. Смільник, дерев'яна в бойківському стилі, раніше була греко-католицькою, зараз римо-католицька. Перша згадка про храм датується ще 1589 р. Храм занесений до Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО.

Україна

1. Церква Святого Духа — дерев'яна церква у селі Потелич, споруджена 1502року. Найстаріша дерев'яна церква Львівщини та тридільна в Україні. Видатна пам'ятка архітектури та монументального мистецтва галицької школи. 21 червня 2013 року на 37-й сесії Комітету Світової спадщини ЮНЕСКО, що проходила у Камбоджі, Церква Святого Духа, разом

з іншими дерев'яними церквами карпатського регіону, була включена у список світової спадщини ЮНЕСКО.

2. Церква Собору Пресвятої Богородиці — дерев'яна церква в селі Матків, споруджена 1838 року. Видатна пам'ятка бойківської архітектури та монументального мистецтва. 21 червня 2013 року на 37-й сесії Комітету Світової спадщини ЮНЕСКО, що проходила у Камбоджі, Церква Собору Пресвятої Богородиці, разом з іншими дерев'яними церквами карпатського регіону, була включена у список світової спадщини ЮНЕСКО
3. Церква Пресвятої Трійці — дерев'яна церква у м. Жовква Львівської області, споруджена 1720 року. Видатна пам'ятка архітектури та монументального мистецтва галицької школи. 21 червня 2013 року на 37-й сесії Комітету Світової спадщини ЮНЕСКО, що проходила у Камбоджі, Церква Пресвятої Трійці, разом з іншими дерев'яними церквами карпатського регіону, була включена у список світової спадщини ЮНЕСКО.
4. Церква святого Юра в Дрогобичі — пам'ятка галицької дерев'яної архітектури кінця XV — початку XVI століть, одна з найкраще збережених і відноситься до числа найкращих пам'яток давньої української сакральної архітектури. Збудована у XV столітті, кілька разів перебудовувалася і остаточного архітектурних форм їй надав талановитий український будівничий Григорій Тесля з Дрогобича. Є частиною відділу дерев'яної архітектури музею «Дрогобиччина».
5. Церква Святого Духа у Рогатині (Рогатинська Святодухівська церква, більш правильна назва Церква Зішестя Святого Духа, як це підписано в іконостасі церкви) — найстаріша збережена в Україні дерев'яна церква, у місті Рогатині Івано-Франківської області, пам'ятка народної архітектури та монументального мистецтва національного значення. Нині (2000-ні) використовується як музейний заклад, офіційна назва «Музей-пам'ятка дерев'яної архітектури і живопису XVI—XIX століть», складова (разом із художньо-краєзнавчим музеєм) Музейного комплексу в місті Рогатині, що є філіалом обласного художнього музею. Завідувачем музейного комплексу у місті Рогатині-філії Музею мистецтв Прикарпаття є Петрів Тетяна Василівна. 21 червня 2013 року на 37-й сесії Комітету Світової спадщини ЮНЕСКО, що проходила у Камбоджі, Церква Святого Духа, разом з іншими дерев'яними церквами карпатського регіону, була включена у список світової спадщини ЮНЕСКО.
6. Церква Різдва Пресвятої Богородиці — дерев'яна церква в селі Нижній Вербіж Коломийського району Івано-Франківської області, споруджена в 1756–1808 роках. Видатна пам'ятка архітектури та монументального мистецтва. 21 червня 2013 року на 37-й сесії Комітету Світової спадщини ЮНЕСКО, що проходила у Камбоджі, Церква Різдва Пресвятої Богородиці,

разом з іншими дерев'яними церквами карпатського регіону, була включена у список світової спадщини ЮНЕСКО.

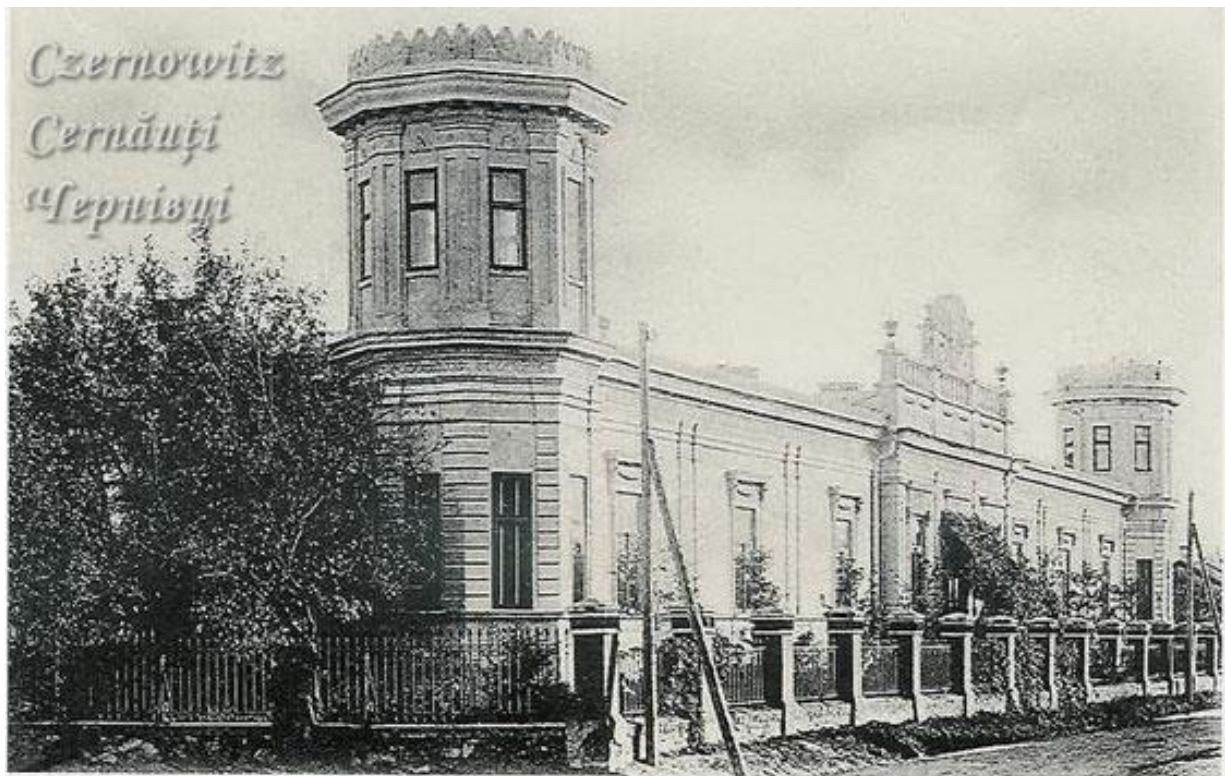
7. Церква Вознесіння Господнього (Струківська) — одна з найдосконаліших дерев'яних церков на всій Гуцульщині, знаходиться в с. Ясіня, Рахівського району Закарпатської області. У червні 2013 року Церква Вознесіння Господнього (Струківська) увійшла до числа українських дерев'яних церков, включених до Списку світової спадщини ЮНЕСКО.
8. Церква святого Михайла — дерев'яна церква, яка знаходиться у селі Ужок, Великоберезнянського району, Закарпатської області. Ужоцька святиня увійшла до переліку 16 дерев'яних церков карпатського регіону(по вісім від Польщі та України), що претендували на особливий статус у списку спадщини ЮНЕСКО. Остаточне рішення щодо цього було ухвалено на 37-й сесії Комітету Світової спадщини ЮНЕСКО, що проходила 21 червня 2013 року у Камбоджі. Церква Святого Духа була включена у список світової спадщини ЮНЕСКО.

Зображення	Храм	Населений пункт	Регіон
	Св. Параскеви	Радруж	Підкарпатське в.
	Різдва Пресвятої Богородиці	Хотинець	Підкарпатське в.
	Архангела Михаїла	Смільник	Підкарпатське в.
	Архангела Михаїла	Туринське	Підкарпатське в.
	св. Якова	Поврожник	Малопольське в.
	Покрова Пресвятої Богородиці	Овчари	Малопольське в.
	Св. Параскеви	Квятонь	Малопольське в.
	Архангела Михаїла	Брунари	Малопольське в.

	Св. Духа	Потелич	Львівська обл.
	Собору Пресвятої Богородиці	Матків	Львівська обл.
	Святої Трійці	Жовква	Львівська обл.
	Св. Юра	Дрогобич	Львівська обл.
	Св. Духа	Рогатин	Івано-Франківська обл.
	Різдва Пресвятої Богородиці	Нижній Вербіж	Івано-Франківська обл.
	Вознесіння Господнього	Ясіня	Закарпатська обл.
	Архангела Михаїла	Ужок	Закарпатська обл.

ПРОТФЕЛЬ ЕКСКУРСОВОДА

Портфель экскурсовода.

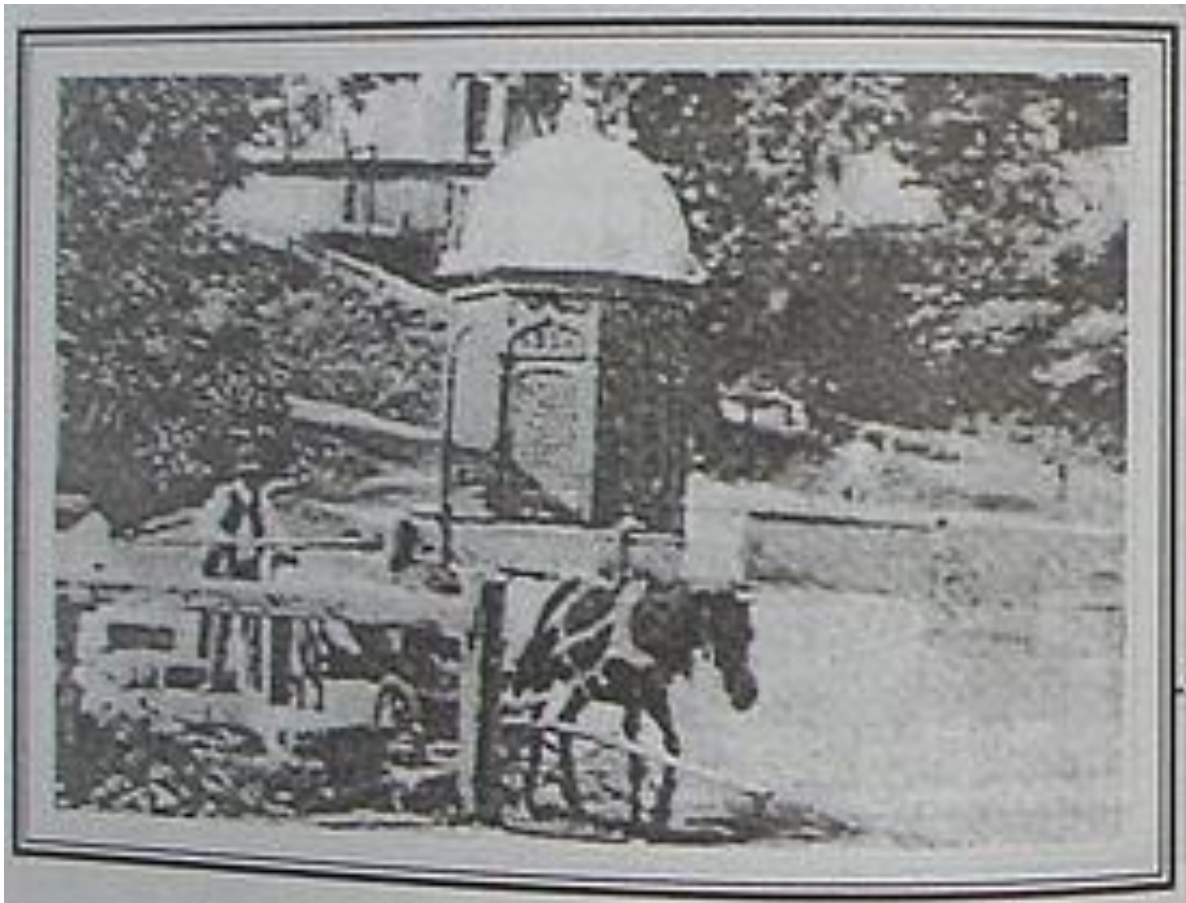
72 Sadagora, Palais der Rabbinerdynastie Friedmann.

Photo L. König, 1898.

Садгирська Синагога

Єврейське кладовище

Міква, (площа Пресвятої Марії)

Темпль

Єврейський Народний Дім

Бейт-Тфіла Біньямін

Головна Синагога

Успенська Церква

Пам'ятка архітектури національного значення,
пам'ятка Всесвітньої спадщини **ЮНЕСКО** (з 28 червня 2011 року прийнятої на
35-й сесії комітету) та її діючий православний храм, Трьох-Святительська
церква (Семінарська церква), — зведений у 1882 році як
Резиденція митрополитів Буковини і Далмації (1864-1882).
Сьогодні – **Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича**

**ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ ІНСТИТУТ
ДЕРЖАВНОГО ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ**

**Кафедра харчових технологій, готельно-ресторанного і туристичного
сервісу
Спеціальність 242 «Туризм»
Освітня програма «Туризм»**

ЗАТВЕРДЖУЮ

Зав. кафедри _____ Каріна ПАЛАМАРЕК
(підпис)
«22» вересня 2023 р.

ЗАВДАННЯ на кваліфікаційну роботу студентів Гатричу Ігорю

(прізвище, ім'я, по-батькові)

- 1. Тема кваліфікаційної роботи:
КУЛЬТУРНО-ІСТОРИЧНА СПАДЩИНА ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ
ОБЛАСТІ ТА ЇЇ ВИКОРИСТАННЯ В ТУРИСТИЧНО-
ЕКСКУРСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ**

Затверджена наказом директора від «18» вересня 2023 р. № 336

2. Строк здачі студентом закінченої роботи: 29 травня 2024 р.

3. Цільова установка та вихідні дані до кваліфікаційної роботи:

Мета кваліфікаційної роботи: вивчення історико-культурної спадщини регіону Чернівецької області для комплексного, практичного та конкурентоспроможного використання в туристичній та екскурсійній діяльності.

Об'єкт дослідження: історико-культурна спадщина регіону як явища туристично-екскурсійної діяльності.

Предмет дослідження: процес комплексного та всебічного використання історико-культурної спадщини регіону в туристично-екскурсійній діяльності.

4. Зміст кваліфікаційної роботи

ВСТУП

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИКОРИСТАННЯ КУЛЬТУРНО-ІСТОРИЧНОЇ СПАДЩИНИ РЕГІОНУ В ТУРИСТИЧНО-ЕКСКУРСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1. Сутність та зміст використання культурно-історичної спадщини в туристично-екскурсійній діяльності

1.2. Зарубіжний досвід використання культурної спадщини в туристичній діяльності

РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ КУЛЬТУРНО-ІСТОРИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ ТА ЙОГО ВПЛИВУ НА РОЗВИТОК РЕГІОНУ

2.1. Використання культурно-історичної спадщини Чернівецької області в туристично-екскурсійній діяльності

2.2. Вплив культурно-історичної спадщини на розвиток регіону

2.3. Оцінка потенціалу культурно-історичної спадщини для екскурсійної діяльності

РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ РОЗВИТКУ РЕГІОНУ З ВИКОРИСТАННЯМ ЙОГО ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

3.1. Квест-екскурсія як новий напрям розвитку туристичної привабливості та популяризації регіону

3.2. Організація екскурсійної діяльності в Чернівецькій області з використанням культурно-історичної спадщини

ВИСНОВКИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

ДОДАТКИ

5. Календарний план виконання роботи:

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Терміни виконання етапів роботи	
		за планом	фактично
1	Вибір теми кваліфікаційної роботи	18.09.2023 – 22.09.2023	22.09.2023
2	Оформлення і затвердження завдання на кваліфікаційну роботу	22.09.2023	22.09.2023
3	Написання 1 розділу кваліфікаційної роботи	06.05. – 09.05.2024	09.05.2024
4	Написання 2 розділу кваліфікаційної роботи	10.05 – 13.05.2024	13.05.2024
5	Написання 3 розділу кваліфікаційної роботи	14.05 – 19.05.2024	19.05.2024
6	Подання кваліфікаційної роботи на плагіат	20.05.2024	20.05.2024
7	Попередній захист кваліфікаційної роботи у комісії	28.05.2024	28.05.2024
8	Подання кваліфікаційної роботи на кафедру	29.05.2024	29.05.2024
9	Захист кваліфікаційної роботи в ЕК	03.06-14.06.2024	___.06.2024

6. Дата видачі завдання: 22 вересня 2023 року

Керівник кваліфікаційної роботи

Василь КИФЯК

Завдання прийняв до виконання студент

Ігор ГАТРИЧ

Відгук керівника кваліфікаційної роботи

За час виконаних наукових досліджень здобувач визначив перелік питань, які висвітлені в низці відповідей у поставлених завданнях роботи. Такий підхід, безумовно, посилює її значення. Зокрема, автором у роботі розкриті теоретичні основи використання культурно-історичної спадщини регіону в туристично-екскурсійній

діяльності, дослідив культурно-історичний потенціал Чернівецької області та його впливу на розвиток регіону, окреслив шляхи розвитку регіону з використанням його історико-культурної спадщини. Зокрема, запропонував сценарій квест-екскурсії як нового напрям розвитку туристичної привабливості та популяризації регіону, розробив маршрути з організація екскурсійної діяльності в Чернівецькій області з використанням історико-культурної спадщини.

Отже, проаналізовані та запропоновані здобувачем кваліфікаційної роботи теоретичні розробки та рекомендації стосовно культурної історичної спадщина чернівецької області та її використання в туристично-екскурсійній діяльності є актуальними та практично орієнтованими для діяльності практиків-екскурсоводів, а також цінними у загальному підході аналогічних практичних рекомендацій для науковців у галузі туризмознавства. Виконана кваліфікаційна робота Гатрича Ігоря рекомендується до захисту на позитивну оцінку.

Керівник кваліфікаційної роботи

_____ (підпис, дата)

Висновок про кваліфікаційну роботу

Кваліфікаційна робота студента Гатрича Ігоря може бути допущена до захисту в екзаменаційній комісії.

Завідувач кафедри

_____ *Каріна ПАЛАМАРЕК*

« _____ » _____ 20__ р.

**ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ
ІНСТИТУТ ДЕРЖАВНОГО ТОРГОВЕЛЬНО-
ЕКОНОМІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ**

**ІНФОРМАЦІЙНА КАРТА ТА АНОТАЦІЯ НА
КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ**

Студента (ки) Ігоря Гатрича
Кафедра харчових технологій, готельно-ресторанного і
туристичного сервісу
Спеціальність 242 «Туризм»

**Тема проекту: КУЛЬТУРНО-ІСТОРИЧНА СПАДЩИНА
ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ ТА ЇЇ ВИКОРИСТАННЯ В
ТУРИСТИЧНО-ЕКСКУРСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ**

Керівник роботи: Василь КИФЯК

Термін захисту «___»_____20__р.

Робота захищена з оцінкою: _____

Анотація

У роботі розкриті теоретичні основи використання культурно-історичної спадщини регіону в туристично-екскурсійній діяльності, дослідив культурно-історичний потенціал Чернівецької області та його впливу на розвиток регіону, окреслив шляхи розвитку регіону з використанням його історико-культурної спадщини. Зокрема, запропонував сценарій квест-екскурсії як нового напрямку розвитку туристичної привабливості та популяризації регіону, розробив маршрути з організація екскурсійної діяльності в Чернівецькій області з використанням історико-культурної спадщини.

Випускна кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків і пропозицій, містить 8 таблиць, 6 рисунків, 32 використаних наукових і ін. джерел та додатків. Загальний обсяг роботи викладений на 50 сторінках (основна текстова частина на 46).

The summary

The work reveals the theoretical foundations of the use of the cultural and historical heritage of the region in tourism and excursion activities, explored the cultural and historical potential of the Chernivtsi region and its influence on the development of the region, outlined ways of developing the region using its historical and cultural heritage. In particular, he proposed a quest-excursion scenario as a new direction for the development of tourist attraction and popularization of the region, developed routes for the organization of excursion activities in the Chernivtsi region using historical and cultural heritage.

The graduation thesis consists of an introduction, three sections, conclusions and proposals, contains 8 tables, 6 figures, 32 used scientific papers, etc. sources and applications. The total volume of work is laid out on 50 pages (the main text part on 46).